OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

GOD. VI. BROJ 8.

SADRŽAJ:

IZDAJE NA SVIJET »DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA« U ZAGREBU.
UREDJUJE DR. FERDO NIKOLIĆ.

»OMLADINA« IZLAZI SVAKOGA MJESECA IZUZEVŠI MJESECE PRAZNIKA. — PRETPLATA JE ZA CIJELU GOD. ZA ĐAKE 100 K, A OSTALE 120 K, A ŠALJE SE DRUŠTVU HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. — RUKOPISI SE ŠALJU NA IME UREDNIK. MEDULIĆEVA 30. I NE VRAĆAJU SE.
POJEDINI BROJ STOJI 12 K

TISAK „TIPOGRAFIJA“, GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D., ZAGREB.

Dvorana amerikanskih uredskih namještaja

NOTTER I DRUG

Ilica 25. ZAGREB Ilica 25.

(nad kavanom „Corso")

Preporučuje pisaće strojeve raznih sustava sa latinicom i ćirilicom. Vlastita mehanička radionica

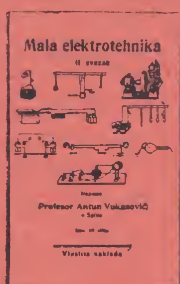
GRADSKA ŠTEDIONICA

OPĆINE SLOB. I KRALJ. GLAVNOGA GRADA ZAGREBA

PETRINJSKA UL. BR. 5. ZAGREB UGAO SUDNIČKE ULICE.

Ulošci K 200,000.000·—

Prima uloške na knjižice i tekući račun. Kupuje i prodaje devize i valute. Obavlja burzovne naloge savjesno i kulantno.

Mala elektrotehnika

(s 99 slika) od profesora Antuna Vukasovića, sastoji se od 2 sv. I. sv. Teoretski deo: Strojevi i aparati. II. sv. Praktični deo: Primena (Mala rasveta, galvanostegija, telegrafija, i t. d.) Svaki se svezak može i napose kupiti u knjižari odn. naručiti kod tvrtke:

M. Vukasović, Split,

Brankov prilaz 5a.

Cena je po svesku Din 7·— s poštarinom Din 7·50. Ako tko hoće preporučeno, nek računa 2 Din više.

Taksa od 2 din za preporuku računa se samo jedamput za celu pošiljku. Doplatom se šalje samo preko 3 komada, a do 3 kom. valja novac unapred poslati. Knjižarima popust.

Knjižare i papirnice

Hrvatskog štamparskog zavoda d. d. podružnice

Osijek

Kapucinska ulica 6.

Desatyčina ulica 35.

Kuhačeva ulica 20.

preporučamo naša bogata skladišta raznog pisaćeg i risaćeg materijala svih vrsti školskih knjiga i ostale potrebe za škole, domaće i strane literature kao i razne muzikalije.

Šešire i krzno

prodaje najjeftinije

IGNATZ HAHN, ZAGREB

Ilica broj 54.

Djaci dobivaju znatan popust!

„Pregled matematike"

t. j. „Zbirka definicija, poučaka (formula) i metoda uz nekoliko primera i zadataka", od profesora Antuna Vukasovića, obuhvata gradivo srednjih škola: I. deo Aritmetika, II. deo Geometrija, III. deo Počeci infinitezimalnog računa. Sva su tri dela u jednoj knjizi (200 str.). Cijena knjizi 12 Din., s poštarinom 13·— Din. Za eventualnu preporuku 2 Din. više. Taksa od 2 Din. za preporuku računa se samo jedamput za celu pošiljku. Doplatom se šalje samo preko tri komada, a do tri komada valja novac unapred poslati. — Knjižarima popust. — Dobiva se u knjižarama ili direktno od tvrtke:

M. Vukasović, Split, Brankov prilaz 5a.

OMLADINA
LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

GOD. VI. | U ZAGREBU, DNE 30. TRAVNJA 1923. | BROJ 8.

MUČENICIMA NA 30. TRAVNJA.

BRANKO BUNIĆ.

Pred kostima Vašim mi klečimo danas...
Tri stoljeća i po tištila nas tuga,
jer sve lijepe nade izgubismo s Vama
za slobodu našeg slavenskoga Juga.

Pod jarmom tuđina stenjasmo silnog
pognutih glava, a i nijemih usta;
ne čusmo ništa do psovke i kletve;
bijasmo robovi života pusta.

Prohujala eto ta stoljeća tamna,
otkad krvlju svojom natopiste davno
tuđinsku zemlju, za domaju svoju,
i za njenu slavu poginuste slavno.

A naša su srca plamtila iskrom
ljubavi doma, ideala svetih,
dok ne sinu svijetlo slavenskom Jugu
i stresosmo jaram silnika kletih.

S pobjedničkim licem dolazimo k Vama,
jer nama više nije pognuta glava;
na grobnicu Vašu polažemo vijenac
s usklikom gromkim: Slava Vam, slava!

Sarajevo 1922.

SLIČICE IZ ŽIVOTA.

JOSIPA GLEMBAY.

Pod granatom lipom pred školom, okupilo se više dječaka, koji bi, unatoč učiteljevoj odredbi, vazda dolazili ranije, pa im je zato bilo čekati pred školom, dok školski podvornik otključa školska vrata.

Tko o čemu, baba o uštipcima, a ovi dječaci o načinu, kako je najlakše prokrčiti svojoj volji put do pobjede, kad se ova nađe u opreci s voljom roditelja.

»Ja«, otpočne najmlađi pričanje, »bacim se na pod, pa lupam nogama i rukama. A da buka bude što veća, vrištim uza to štogod jače mogu. Mama s mjesta pritisne dlanove na uha, dira je to u živce. A otac?! Neko vrijeme kao da ne čuje — ali onda eto ga na pragu svoje sobe i češe se za lijevim uhom. To je za mene svaki put znak, da sam pobijedio. Otac mi svaki put udovolji želji, samo da se opet uspostavi mir u kući.«

»Takvo vladanje pristaje samo maloj djeci«, prihvati sad riječ za pedalj veći dječačić. »Ja nijesam više malo dijete, zato sam već i vještiji od tebe, pa ne trebam lupati nogama i derati grla. Upamtite, najzgodniji čas za naše želje kucnuo je, kad mami tko dođe u posjetu, ili tata sjedne za svoj stô, da napiše što prešno. Onda nahrupim k mami u sobu i odvažno je zamolim za ono, što hoću. Ona me zna i boji se, da ne budem neuljudan pred gostima, za to me brzo pogladi po licu i slatkim mi glasom kaže: »da, da«, a ja zadovoljan odem.

S ocem je još lakše. On uistinu i ne sluša, što mu govorim, već samo kimne glavom i rasijano također veli »da, da«. Meni je to dosta, pobrzam iz njegove sobe te učinim, što hoću.

—Ja opet« javio se sad treći, »tentam bilo majku bilo oca tako dugo, dok mi ne popuste«.

»Meni treba istisnuti samo dvije tri suze, pa dobijem od oca i majke još i više nego što sam uistinu želio,« dobaci hvalisavo četvrti.

»Moji roditelji dršću nada mnom... jedinac sam njihov,« smješkao se peti. »Oni puno toga krate iz puke bojazni, da ne nahudim zdravlju. Trebam zato samo rukom prijeći preko čela ili se pričiniti nujnim, pa evo s mjesta mamice i tatice, gdje se natječu zapitkivati me, čim bi mi mogli ugoditi, e bi mi se čelo razvedrilo čim prije.«

»A naš mudrijaš Perica, po običaju svome šuti, samo sluša!« domisli se sad jedan od dječaka i potapša pristala dječaka po ramenu, koji je k njima bio pristupio, kad je na tornju obližnje crkve izbilo tri četvrt na dva, pa šuteći slušao posljednja dva govornika.

»Kaznimo ga i prisilimo, da i on pred nama istrese svoju torbu punu mudrosti. Od tebe ćemo zacijelo opet naučiti nešto novo«.

»Tako je, naprijed Perice« navale, smijući se, dječaci.

Perica im se prijazno nasmiješi pa će: »Drage volje. Pravo da vam kažem, želje niču bujno i u mom srcu, baš kao i u vašem. Kadgod se to desi, onda ja čedno izustim svoju želju dobroj svojoj majci ili dragomu ocu — ali odluku, da li će mi se želja ispuniti, vazda prepuštam njima, jer sam uvjeren, da će ono, što oni odluče, za me biti vazda najbolje.«

»Nijesam li pogodio, zbilja nas je opet nadmudrio,« klikne Ivica, Peričin drug. Ostali dječaci taj poklik više nijesu čuli. Potrčali su listom u školsku zgradu — ne znam, da li zato, što je školsko zvonce upravo zazvonilo — ili, da Perica ne opazi, kako im je stid zažario obraze. Slušajući ga, postali su naime svjesni, kako su se ogriješili, hvaleći se, kako na zlo upotrebljavaju slaboće svojih roditelja.

Svakako bilo bi za njih dobro, da se povedu za Peričinim primjerom.

CRKVENA ZVONA.

PRIMORAC ĐAK.

Kad sam bio još posve malen, s veseljem sam slušao naša crkvena zvona. Kad sam malo odrastao, i sam sam s nasladom vukao debelo uže crkvenih zvonova i veselio se njihovu glasu kao kakvoj glazbi. A ako me slučajno nije ondje bilo, uvijek sam znao pogoditi, da li to zvoni prvi, drugi ili treći put k misi.

Kad sam pošao u školu, onda su me svaku jutro budila zvona, da idem k školskoj misi.

Došao je svjetski rat. Strah obuze sve selo. Ljudi su ostavljali sve svoje kod kuće i pošli — tko zna kuda — da se nikada više ne vrate.

Jednoga dana došli su ljudi strani i mrki s teškim batovima i počeli razbijati zvona, da od njih prave topove. Sve, što je ostalo u selu, skupilo se oko crkve, ljudi su počeli mrmljati, čula se i po gdjekoja kletva, žene su naricale, a djeca se veselila, jer nijesu pojmila, što to biva.

Prigovoriti nije smio nitko. A i tko bi dirao u vlast. Sve se to činilo po višoj odredbi, a njoj se ne koristi opirati.

A oni gore u tornju nesmiljeno udaraju po zvonovima, a onima, što stoje i gledaju svaki udarac kao da udara o srce.

Ispočetka odjekivali su udarci naravno, ali kasnije čuli su se glasovi kao da kane zaplakati. Najednoč krik — kao pred smrt — i zvon puče na dvoje.

Ljudi se stresoše. — Tek sada osjetiše, da ih ne će više nitko zvati k misi, nitko ne će jecati za mrtvacem, kaošto je jecalo ono njihovo drago zvono. Kad se navuče grdni oblak nad vinograde i polja, seljaci ne će ćuti zvona. Požar će buknuti na jednoj strani sela, a oni na drugoj ne će za to znati.

A radnici još uvijek lupaju po ostacima razbijenih zvona. Ljudi su još čas stajali kao ukopani, a onda se raziđoše kao s groblja, da ne slušaju onog smrtnog plača tih svojih dragih vijesnika sreće i nesreće.

DOLAZAK MAJA

IVO HORVAT.

Požutio je drenak od opojnoga vonja,
što kroz poljane naše ko tiha rijeka teče.
Usitnili su zvuci pjevača dragih majskih,
a u sunčanom jutru okupalo se cvijeće.

I zvonjava i pjesme i orgulje i frule
pozdravljale su jutro, što majske himne sklada.
Zatitrale su boje — sve šarene i sjajne,
ko onaj šapat oka tajnena, modra, mlada.

A dvorovi su moji tek čudne sanke snili
u nekom zraku toplom od jutarnjega sjaja,
a ja sam bolan i tad još dugo, dugo čeko
i moje davne snove i pjesmu moga maja.

NA MORSKOJ OBALI.

VJEKOSLAV MIROVIĆ.

Dijete malo na svome žalu
prve je svoje prosnivalo sanje,
veselilo se tišini i valu,
slušalo morskih vila dozivanje;
snažno je bilo zvanje morskih vila
kojim u svoje dvorove su zvali
sanjara mladog, da mu dadu krila; —
htio je k njima — ljudi nisu dali.

Ovdje dijete igralo se malo
i ribu zlatnu iz priča je zvalo
što se u tamnim dubinama krije,
al' nikada dozvalo je nije.

I dok bi pogled po površju luta'
za hitrim lađam, što idu na metu,
prvih su puta
njegve misli po široku svijetu
letile tražeći onu ribu zlatnu.

I jednog dana trebalo je poći
sa milog žala. Sad po svijetu ide
i traži ribu — zlatnu ribu onu;
tragajuć' za njom i na kraj će doći,
gdje lađe hitre za horizont tonu.

Ide dijete — sobom sanje nosi,
što na obali snivalo ih rada,
al' dan mu svaki jednu sanju kosi,
po jedna varka svakim danom pada.

Al' ne smeta
mješt' starih sanja nadolaze nove
(na uginulom pupu novi cvjeta);
uvijek na nove polete i nade
klonulo srce mlada duša zove.

Pa neka život ništi slatke varke,
ostat će barem jedna zlatna grana,
ka kojoj želje i sanje će žarke
ići kako su išle onih dana;
ostat će uvijek nešto, što će tijelo
dizat i žiću smisao podavat.

U BIJELIM VRTOVIMA.

ZLATKO VITKOVIĆ.

Tišina je sipala bezbroj radosnih, bijelih cvjetova... Rađala ih neka mistična daljina — daljina slatkih čežnja, daljina nevinih ushita. U nježnom dahu te daljine lepršali su sretni mali cvjetovi kao bijeli leptiri, a umorni od velike draži i milja padali su smireni na tlo.

Ti su dragi mali cvjetovi — vijesnici bijele Nevinosti — vijesnici velike Ljubavi.

Oni su radost srdaca, ushit skromnih čežnja, polet dragih uspomena...

Već su toliki vedri sni pričali malim dušama o radosnim svijetovima i o njihovim bijelim vrtovima. Sada su svi ushiti sviju duša pozdravljali veselo dolazak bijelih cvjetova i čekali njihovo smirenje u velikim vrtovima...

Tiha radost i slatka jeza obuzima dušu slušajući svileno šuštanje svjetlucavih latica, a njihova blaga hladnoća tako godi i tako nježno grije sav život ispleten tihim osjećajima... Na svakoj se lati, na svakom cvijetu blista nevini odsjev neke neviđene — daleke raskoši i neizmjerne sreće... Oni sipaju u velikoj ljubavi neki blagi miris — miris svježine, draži i života.

A to tako voli naša duša! —

I neki sveti mir, koji daje akordu osjećaja svečanost i karakter gorde uzvišenosti, povećava dražest života dragih, malih cvjetova.

To stvara skladnost, koja se izvija kao savršena himna velikoj Ljubavi — i slatkoj radosti.....

— To je kristal duša naših, jer — i u našim su dušama vrtovi bijeli....

TARTARIN TARASKONAC.

A. DAUDET: PREVODI dr. DRAGO ĆEPULIĆ.

IX.

Crnogorski knez Gregori.

Bijaše proteklo dvije nedjelje, otkako nesrećni Tartarin tražaše svoju alžirsku gospođu i vrlo bio je vjerojatno tražio još i danas, da mu Providnost zaljubljenih nije pritekla u pomoć, i to u osobi jednog crnogorskog kneza. Evo kako:

Zimi daje veliko alžirsko kazalište, baš kao i Opera, svake subote svoj krabuljni ples. To je onaj vječni i glupi provincijalni krabuljni ples. Svijeta malo u sali. Nešto zalutalih posjetnika Bulliera ili Kazina, propalih žena, kicoša, nošača, maonskih pralja ... Ali pravi pogled na društvo ne bijaše tu, već u foyeru, koga za tu zgodu pretvoriše u dvoranu za kartanje ... Tu se tiskala jedna grozničava i šarena gomila uz duge, zelene stolove: Hukozi na dopustu, koji metahu na karte svoje posuđene debele souse, maurski trgovci iz gornjeg grada, crnci, Maltežani, ratari iz unutrašnjosti, koji dođoše iz daljine od četrdeset milja, da stave na jednog asa plug ili par volova ... svi uzbuđeni, blijedi, stisnutih zubi, s onim čudnim izgledom igrača, mutnim, nakrivim, koji je postao napokon razrok od silnog gledanja uvijek u istu kartu.

Malo podalje igrahu alžirski židovi. Ljudi bijahu u orijentalnom kostimu, plavim čarapama i baršunastim kapama. Žene, podbule i blijede, bijahu se ukrutile u svojim uskim oprsinama od zlata... Okupljeno oko stolova čitavo to pleme kriči, dogovara se, broji na prste i igra malo. Samo se od vremena do vremena iza duga vijećanja kakvi stari patrijarh s bradom odijeli i odluči se staviti na karte porodični »duro« (petokrunaš) ... I tada bi za cijelog trajanja igre sjevale herojske oči, okrenute k stolu, strašne oči, koje poput crnog magneta gibahu zlato po suknu, dok ga ne bi privukle k sebi sasma lagano i kao na nekom koncu...

Zatim bi bilo svađa, bitki, psovaka u svim jezicima, užasnih krikova svih zemalja, vadili se noževi, straža bi dolazila, novac bi nestajao.

U takove saturnalije bijaše zapao veliki Tartarin jedne večeri tražeći zaborav i mir srcu.

Junak prolažaše sam kroz svjetinu misleći na svoju Maurku, kad se najednom začuše kod jednoga stola povici, koji nadjačavahu zvek zlata, i dva ljutita glasa vikahu:

— Kažem vam, gospodine, da mi manjka dvadeset franaka ...

— Gospodine! ...

— Dakle? Gospodine! ...

— Pazite, s kim govorite, gospodine!

— To me baš i zanima, gospodine!

— Ja sam knez Gregori od Crne Gore, gospodine!

Na ovo ime Tartarin se, sav uzbuđen, probi kroz svjetinu i stade u prvi red, radostan i ponosan, što bješe našao svog kneza, onog uglađenog crnogorskog kneza, s kojim bijaše začeo poznanstvo na brodu ...

Na nevolju, naslov »Veličanstvo«, koji bješe toliko začarao dragog Taroskanca, ne učini ni najmanjeg dojma na lovačkog časnika, s kojim knez dođe u sukob.

— Sad znam nešto ... reče taj vojnik smijući se posprdno.

Zatim okrenuvši se gledaocima doda :

— Gregori iz Crne Gore ... tko ga pozna? ... Nitko ! ...

— Tartarin, ozlojeđen, stupi naprijed.

— Izvinite ... ja poznam kneza ! reče on vrlo odlučnim glasom i najčišćim taraskonskim akcentom.

Lovački ga časnik najprije ravno u lice pogleda, a zatim sleže ramenima :

— Ajde, neka vam bude ! ... Podijelite dakle dvadeset franaka, koji mi nestadoše, i ne govorimo više o tome.

Na to im okrenu leđa i izgubi se u svjetini.

Žestoki Tartarin htjede da se baci za njim, ali ga knez u tom zapriječi :

— Man'te! ... neka bude moja stvar.

I uzevši Taraskonca za ruku hitro ga izvuče napolje.

Čim iziđoše na trg, knez Gregori od Crne Gore skine šešir, pruži ruku našem junaku, i dozivljući si nejasno u pamet njegovo ime poče drhtavim glasom:

— Gospodine Barbarine ...

— Tartarin! šapnu ovaj plaho.

— Tartarin, Barbarin, svejedno ! ... Mi smo odsada prijatelji na život i na smrt ! ...

I plemeniti Crnogorac potrese mu ruku divljom energijom ... Možete misliti, kako Taraskonac bijaše ponosit.

— Kneže ! ... Kneže ! ... ponavljaše sav opojen.

Četvrt sata zatim sjeđahu oba ta gospodina u gostionici k Platanama, ugodnom noćnom lokalu, čije terase gledahu na more, uz jaku rusku salatu, koju zalijevahu lijepim krešijskim vinom, obnoviše svoje poznanstvo.

Ne može zamisliti nešto, što bi vas moglo toliko opčarati kao ovaj crnogorski knez. Tanak, nježan, kovrčaste, sitno frizirane kose, glatko obrijan, lukav pogled, umiljate geste, i malo talijanski akcenat, koji mu je davao izgled Mazarina bez brkova. Osim toga bijaše vrlo dobro potkovan u latinskim jezicima, i citiraše na svakom koraku Tacita, Horaca i Komentore.

Kao potomka stare nasljedne loze braća ga, izgledaše, bjehu izagnala već u dobi od deset godina zbog njegovih slobodoumnih načela, i od toga doba on lutaše svijetom, da se obrazuje i da uživa, kao filozofsko Veličanstvo ... Čudnovati slučaj. Knez bijaše proveo tri godine u Taraskonu; i jer se Tartarin divio, što ga nigda ne bješe sreo ni u cercleu ni na Esplanadi: »Ja sam veoma rijetko izlazio ...« reče Veličanstvo izbjegavajući govor o tome. I Taraskonac se iz diskretnosti ne usudi dalje ispitivati. Sve velike ličnosti imadu tako tajanstvenih strana ! ...

A napokon, gospodin Gregori bijaše divan knez. Sve pijuckajući ružičasto vino krešijsko on strpljivo slušaše Tartarina, gdje mu govori o svojoj Maurki, pače, budući da on poznaje sve te gospođe, on će mu je, reče, ubrzo naći.

Pilo se mnogo i dugo. Nazdravljalo se »u čast alžirskim gospođama! u čast slobodne Crne Gore ! ...«

Vani pod terasom valjalo se more, i valovi u tami udarahu o obalu s treskom, kao ka se potresaju mokre krpe. Zrak bijaše topao, nebo puno zvijezda.

U platanama pjevaše slavuj ...

Račun plati Tartarin.

X.

Kaži mi ime svog oca, da ti kažem ime ovog cvijeta.

Nema vam do crnogorskih kneževa, da dignu prepelicu s legla.

Sjutradan iza ove večere kod Platana, princ Gregori bijaše već ranom zorom u sobi Taraskončevoj.

— Hitro, hitro, obucite se ... Vaša je Maurka otkrivena ... Zove se Baja ... Dvadeset joj je godina, lijepa je kao duša, i već je udovica ....

— Udovica ! ... To je sreća ! reče veselo vrijedni Tartarin, koji se čuvaše muževa na Istoku.

— Da, ali je strogo nadzire njen brat.

— Bijesa! ...

— Jedan divlji Maurin, što prodaje lule u bazaru orleanskom ...

Nastade šutnja.

— No! reče knez, vi nijeste čovjek, koji bi se uplašio svake sitnice, a zatim možda dođete na kraj tom razbojniku kupivši od njega nekoliko lula ... Ajde, hitro, obucite se, srećni ugursuze!

Blijed, uzbuđen, sa srcem punim ljubavi Taraskonac skoči iz postelje, i zakopčavajući u brzini svoje goleme gaće od flanela upita:

— A što treba da radim?

— Da naprosto pišete gospođi i molite u nje sastanak!

— Pa ona dakle zna francuski? ... reče razočaran naivni Taraskonac, koji snivaše o Istoku bez primjese.

— Ne zna ni riječi, odvrati knez ne dajući se smutiti ... ali vi ćete mi pismo diktirati, a jaću ga dotle prevoditi.

— O, kneže, kolike li dobrote!

I Taraskonac stane velikim koracima šetati po sobi šutke i sabirući misli.

To se zna, da se jednoj alžirskoj gospođi ne piše kao kakvoj bokerskoj grizeti. Srećom imaše naš junak vazda pri ruci svoju brojnu lektiru, što mu omogući, te amalgamirajući apašku retoriku Aimardovih Indijaca s Lamertineovim »Putem po Orientu« i nekim tamnim reminiscencijama iz »Pjesme nad Pjesmama« sastavi najorijentalnije pismo, što se dade zamisliti. Počinjaše ovako:

»Kao što noj u pijesku ...«

A svršavaše ovako:

»Kaži mi ime svog oca, da ti kažem ime tog cvijeta ...«

Ovoj pošiljci htjede Tartarin da pridruži i kitu simboličnog cvijeća, kako je to moda na Istoku. Ali princ Gregori držaše, da će biti bolje ,ako kupi po koju lulu kod njena brata, što bi malo ublažilo divlju ćud toga gospodina i bez sumnje vrlo obradovalo gospođu, koja je mnogo pušila.

— Pođimo hitro da kupujemo lule! reče Tartarin pun žara.

— Ne... ne!... Prepustite to meni samome. Ja ću ih dobiti jeftinije...

— Kako da vi... O kneže... kneže...

I vrijedni čovjek, sav smeten, pruži svoju kesu uslužnom Crnogorcu preporučujući mu, da sve učini, samo da gospođa bude zadovoljna.

Nesrećom stvar — premda bijaše dobro započeta — ne napredovaše onako brzo, kako bi se čovjek bio nadao. Maurka bijaše, čini se, vrlo dirnuta Tartarinovom rječitošću i bila bi ga vrlo rado i primila, no bratu smetahu neke skrupule, i da se te otstrane, trebalo je kupovati na tucete, tucete tuceta, na tovare lula...

»Po što do bijesa radi Baja s tolikim lulama?« pitaše se katkada ubogi Tartarin — no ipak ih plaćaše bez škrtarskog mrmljanja.

Napokon, pošto pokupova čitava brda lula i prosu čitave pregršte orijentalne poezije, on polući sastanak.

Ne treba da vam istom kažem, kako je Taraskoncu kucalo srce, kad se spremao na taj sastanak, i s kakvim je uzbuđenjem i marom rezao, gladio, parfimovao svoju bradu lovca na kape, ne zaboravljajući ipak — jer sve treba predvidjati — da ponese sobom u džepu i jedan glavolom sa šiljcima i dva tri revolvera.

Knez uslužan kao vazda, dođe na ovaj prvi sastanak u svojstvu tumača. Gospođa je stanovala u gornjem gradu. Pred njenim je vratima jedan mali Maurčić od trinaest do četrnaest godina pušio cigarete. To bijaše onaj famozni brat Alija, o kome smo govorili. Kad spazi oba posjetnika, udari dvaput na vrata i lagano se povuče.

Vrata se otvore. Na njima se pojavi jedna Crnica, koja ne prozborivši ni riječi odvede gospodu kroz usko unutarnje dvorište u jednu malu svježu sobicu, u kojoj gospođa čekaše naslonjena laktom o divan.. U prvi se mah Taraskoncu učini manjom i jačom od one Maurke iz omnibusa... Ali za pravu istinu, bijaše li to ona? Ipak ova sumnja samo letimično prođe mozgom Tartarinovim poput munje.

Zeleni vir (Gor. Kotar).

Gospođa je bila tako lijepa, da je Tatarina mahom začarala... Ambrina cijev pušila joj se u ustima i okruživala je aureolom plavog dima.

Unišavši Tartarin metnu jednu ruku na srce i pokloni se najmaurskije, što je bilo moguće, prevrćući očima, koje se širahu od strasti... Baja ga motraše časak bez riječi, a zatim se isputivši abrinu cijev zavali natrag, pokrije rukama glavu, tako te se vidio još samo bijeli vrat, koji od silnog smijeha igraše kao kakva vreća puna biserja.

XI.

Sidi Tart'ri Ben Tart'ri.

Da uđete uveče iza večere u koju alžirsku kavanu u gornjem gradu, vi biste još danas čuli Maure gdje međusobno razgovaraju namigujući si i smiješeći se o nekom Sidi Tart'ri ben Tart'ri, ljubaznom i bogatom Evropejcu, koji je pred nekoliko godina živio u gornjem kraju grada, i o nekoj maloj domaćoj gospođi, imenom Baji.

Taj Sidi Tort'ri, o kom govorimo, i koji ostavi tako vesele uspomene oko Kazbe, nije nitko drugi, vi već pogađate, nego naš Tartarin...

Što ćete! Ima u životu svetih ljudi i junaka časova zaslijepljenosti, smetnje i slabosti: I naš slavni Taraskonac nije bio izuzetak, i stoga zaboravivši kroz puna dva mjeseca i lavove i slavu on se poda opojnosti istočnjačke ljubavi i usnu, kao što Hanibal u Kapui, u slastima bijelog Alžira.

Naš vrijedni čovjek bijaše uzeo u zakup usred arapskog grada jednu lijepu urođeničku kućicu s unutarnjim dvorištem, bananovim drvećem, svježim galerijama i vrelima. Tu je živio daleko od svake buke uz svoju Maurku i sam Maur od glave do pete, pušeći kroz čitav dan u svoje nargile i jedući mirišljivi kompot.

Ležeći njemu nasusret na jednom divanu Baja bi s gitarom u ruci kroz nos pjevala svoje monotone pjesme ili bi, da zabavi svog gospodara, plesala držeći u ruci malo zrcalo, u kome je ogledala svoje bijele zube i udešavala si izraz lica.

Kako gospođa nije znala ni riječi francuski a Tartarin ni riječi arapski, razgovor bi katkada zapinjao, te je brbljavi Taraskonac imao sve vrijeme da okaje svoju neumornost u govoru, u kome se smislu bijaše ogriješio u ljekarni Bézuquetovoj i kod oružara Costecaldea.

Ali ta pokora ne bijaše bez svog čara, i on osjećaše kao neki spleen pun naslade, kad je cijeli dan proveo ovako ćuteći slušajući klokotanje nargile, brujanje gitare i tiho žuborenje vrela sred dvorišnog mozaika.

Nargile, kupelj, ljubav, to sad bijaše sadržaj sveg njegova života. Izlažahu vrlo rijetko. Katkad bi Sidi Tart'ri izjahao na jednoj maloj mazgi sa svojom Maurkom za leđima, da jede grenade u jednom vrtiću, što ga bijaše kupio u okolici. Ali nigda, baš nigda, nije slazio u evropski dio grada. Taj mu je Alžir sa svojim nakićenim zuavima, svojim alkazarima krcatim časništvom, svojom vječnom zvekom sabalja, koje se potežu pod arkadama, izgledao nesnosan i ružan kao kakva zapadnjačka kasarna.

Sve u svemu, Taraskonac se osjećaše vrlo srećan. Osobito je Tartarin — Sancho, kome se vrlo sviđahu turske slastice, izjavljivao svoje najveće zadovoljstvo nad novim načinom života... Istina da je Tartarin-Quichotte tu i tamo osjetio malu grižnju savjesti, kad je pomislio na Taraskom i na obećane kože ... Ali to ne bi potrajalo dugo, i da te turobne misli protjera, dostajao bi jedan Bajin pogled ili samo jedna žlica onog đavolskog mirisavog kompota, koji je smućivao poput Kirkinih napitaka.

Uve bi dolazio princ Gregori, da malo govori o slobodi Crne Gore... Kako bijaše strašno uslužan taj je ljubazni velikaš vršio u kući službu tumača, do potrebe i nastojnika, a sve besplatno, iz užitka... Ako izuzmemo njega, Tartarin primaše samo T u r k e. Svi oni razbojnici divljeg izgleda, koji mu zadavahu toliko straha do nedavno, kad bi ih ugledao u dnu njihovih mračnih daščara, bijahu se ustanovilo, pošto ih je upoznao, čestiti neopasni trgovci, čipkari, trgovci mirodijskom robom, pravljahu cijevi od lula, svi bijahu ljudi dobro odgojeni, skromni, prepredeni, pažljivi pravi majstori u kartanju. Četiri do pet puta nedjeljno dolazila bi ta gospoda sprovesti veče kod Sidi Tart'rija, dobila bi na kartama njegov novac, pojela mu njegove kompote, i čim bi udarilo deset sati, povukla se diskretno i otišla hvaleći Proroka.

Pošto oni odoše, Sidi Tart'ri i njegova vjerna druga svršavahu večer na terasi, na jednoj velikoj i bijeloj terasi, koja je bila ujedno krov kuće, i s koje se vidio čitav grad. Svuda naoko do hiljadu drugih bijelih terasa, mirnih i obasjanih mjesečiniom, slazilo je poput stepenica sve do mora. Sitno titranje gitara širilo se nošeno povjetarcem.

... Najednom bi se duga jasna melodija izvila tiho put neba, i na mineratu susjedne džamije pojavio bi se mujezin ocrtavajući svoju bijelu sjenu u tamnom plavetilu noći i opjevajući slavu Alahovu. Njegov divni glas ispunjavaše obzorje.

Baja bi smjesta ostavila gitaru, i okrenuvši širom oči prema mujezinu činilo bi se, da sa slašću pije njegovu molitvu. Dogod je trajala pjesma, ona je ostajala nepomična, uzdrhtala, zanešena poput kakve istočnjačke svete Tereze... Tartarin je sav uzbuđen promatraše, gdje moli i pomišljaše u sebi, da je ipak silna i lijepa ta vjera, koja može da uzrokuje takvu vjersku opojnost.

Taraskone, sakrij svoje lice! Tartarin pomišljaše, da ti se odmetne.

XII.

Pišu nam iz Taraskona.

Jednog lijepog popodneva — nebo bijaše plavo, a povjetarac blag — vraćaše se Sidi Tart'ri jašeći lijepo na svojoj mazgi sam samcat iz svojeg vrtića... Nogu raskrećenih preko širokih vreća od jakog kovilja, koje su bile pune limuna i lubenica, uspavljivan zvekom svojih velikih stremena i prateći čitavim svojim tijelom gibanje životinje, vrijedni čovjek prolazaše tako kroz divan predio, ruku prekrštenih na trbuhu, a udaljenost ga i toplina pomalo uspavaše.

Najedamput pri ulazu u grad probudi ga neko gromko dozivanje:

— Ha, trista mu nevolja! Ovo kao da je gospodin Tartarin.

Na ime Tartarin, na taj veseli južnjački naglasak, Taraskonac digne glavu i opazi u daljini od dva koraka čestito zagasito lice majstora kapetana Barbassona, kapetana sa Z u a v a, koji je pio apsint i pušio lulu pred jednom malom kafanom.

— O! zbogom, Barbasson, reče Tartarin i zaustavi mazgu.

Mjesto da mu što odgovori Barbasson ga posmatraše časak razrogačenih očiju. A zatim udari u smijeh, u takav smijeh, da je Sidi Tart'ri ostao preneražen na svojim lubenicama.

— Koliki turban, jadni moj gospodine Tartarine!... Dakle je istina, da ste postali Turčin?... A kako mala Baja, pjeva li još uvijek M a r c o l a B e l l e?

— Marco la Belle! reče Tartarin razjeđen... Pamtite, gospodine kapetane, da je osoba, o kojoj govorite, čestita maurska djevojka, i da ne zna ni riječi francuski.

— Baja da ne zna ni riječi francuski?... Pa s kojeg vi planeta dolazite?...

I vrijedni kapetan udri u još gromkiji smijeh.

Ali kad vidje lice ubogog Sidi Tartrija, kako se izduljilo, on se popravi.

— U stvari, to možda nije ona ista... Recimo, da sam ih pomiješao... Samo, znate, gospodine Tartarine, dobro će biti, ako budete malo na oprezu pred alžirskim Maurkama i crnogorskim prinčevima!...

Tartarin se prope u svojim stremenima i učini svoju običajnu grimasu.

— Knez je moj prijatelj, kapetane.

— No dobro, dobro! nemojmo se ljutiti... Ne ćete li jedan apsint? Ne imate nikakovih poruka za vaše zemljake?... Ni to... E onda, sretan vam put!... Zbilja, druže, ja imam dobrog francuskog duhana, ako hoćete koju lulu ponijeti sobom... Uzmite, ta uzmite! učinit će vam dobro... Onaj prokleti istočnjački duhan samo vam pobrkava misli.

Na to se kapetan vrati svom apsintu, a Tartarin nastavi sav zamišljen put svojoj kući u malom kasu... Premda se njegova velika duša kratila da išta vjeruje od onoga, što je govorio Barbasson, ipak ga njegove podvale ožalostiše, a onda one domaće kletve i južnjački naglasak probudiše u njega neku neodređenu grižnju savjesti.

Kod kuće ne nađe nikoga. Baja bijaše u kupelji... Crnica mu se učini ružnom, kućica žalosnom... Obuzet nekom neizrecivom tugom on sjede uz vrelo i napuni lulu Barbassovim duhanom. Duhan bijaše zamotan u komad :Semafora« kad ga razvi, upadne mu u oči ime njegova rodna grada.

Pišu nam iz Taraskona

»Sav grad je u silnom strahu. Tartarin, utamanjivač lavova, koji je otputovao u Afriku, da lovi ove velike mačke, nije se javio već više mjeseci... Što je s našim junačkim zemljakom?... Jedva da se čovjek usudi to zapitati, kad je poput nas poznavao onaj vatreni mozak, onu smjelost, onu potrebu pustolovna života... Da ga nije poput tolikih drugih progutao pijesak, ili da nije možda pao od krvničkog zuba jednog od onih atlaskih čudovišta, kojih je kože obećao općini?... Strašne li neizvjesnosti! Međutim vele crnački trgovci, koji prispješe na sajam u Beancaire, da su sred pustinje sreli jednog Evropljanina, čiji se lični opis podudara s njegovim, i koji da je išao u Tombuktu... Neka nam Bog čuva našeg Tartarina!«

Kad Taraskonac ovo uščita, pocrveni, problijedi, uzdrhta. Cio mu Taraskon iskrnu pred očima: cercle, lovci na kape, zeleni naslonjač kod Costecaldea, i iznad svega, poput oka raširenih kriili, strašni lovci hrabroga majora Bravide.

Tada videći se ovdje, gdje li ovako kukavično izvaljen leži na rogoznom sagu, dok svi držahu, da u velike tamani zvjerad, Tartarin se Taraskonac sam sebe posrami i zaplaka.

Najednom junak skoči:

— Na lavove! Na lavove!

I poletivši u prašnu ćelijicu, u kojoj je ležao šator, zatim apoteka, konzerve i sanduk s oružjem, on to sve izvuče nasred dvorišta.

Tartarin-Sancho bješe izdahnuo; ostajaše samo Tartarin-Quichotte.

Samo toliko vremena, koliko trebaše da se naoruža, da se opremi, da navuče svoje velike čizme, da napiše par riječi princu, te mu povjeri Baju, da metne u krevetu nekoliko plavih banaka natopljenih suzama, i već je neustrašivi Tarasconac drndao u poštanskoj diližansi na cesti za Blidu ostavivši u kući crnicu svu presenećenu pred nargilama, turbanom, papučama i svim muslimanskim dronjcima, koji se žalosno vucarahu po galeriji sa bijelim ukrasima u obliku djeteline.

Stari grad i župna crkva.

VARAŽDINSKE TOPLICE.

Dr. F. BUČAR.

Kupališni gostovi dolaze u Varaždinske Toplice ponajviše iz Zagreba, i to raznim vozovima našega Zagorca, koji su u sezoni uvijek krcati izletnika, koji idu do Zaboka ,a odanle u Krapinske ili Stubičke Toplice ili nešto dalje u Sutinske Toplice ili konačno u Varaždinske Toplice. Za vrijeme sezone obdržavaju se i velika poklonstva u Mariju Bistricu, te je u našem Zagorcu uvijek živo i veselo. Na stanici Varaždinskih Toplica, koja se prije Turčin zvala, dočekuje svaki voz auto-omnibus, koji uzima po pet do šest osoba, a osim toga imade i dosta kola i kočija na stanici, a mogu se od kupalištnog ravnateljstva naručiti i prije kola. Autom se dolazi iz stanice u Toplice za po sata, a kolima treba sat i po. Put kroz cijelo Zagorje, a napose od Topličke stanice po varaždinskom brijegu je prekrasan, jer se vozimo neprestano ubavim krajem među potocima i zelenim livadama te humcima, koji su zasađeni vinogradima i obasuti vilama varaždinskih građana, koji pred jesen sve češće posjećuju svoje gorice. Napokon nas eto u Toplicama. Radi stanova je i tamo velika nevolja, makar da i tamo uređuje posebni općinski stanarinski ured, koji dodjeljuje stanove izvan opsega kupališne uprave, gdje se moraju već unaprijed stanovi naručiti.

Glavna zgrada u Toplicama je Konstantinova kupelj s 92 sobe i 25 kupališnih kabina. Uz nju je veliki moderni kupališni hotel ili Josipova kupelj s 54 soba i 16 elegantnih kabina za kupanje. Osim toga imade i nekoliko soba u starom Topličkom gradu, te manjem Ivanovu kupalištu, sveukupno do 160 soba raznih cijena i raznih položaja. Osim toga imade i dosta soba u privatnim stanovima uz umjerenu cijenu, no sve to nije dosta za vrijeme glavne sezone, jer se mnogi gostovi, koji nijesu već prije osigurali sobe, moraju vraćati kući.

Toplina sumporne vode iznosi do 60 stupnjeva Celsijusa. Vrela su obilna i mnogobrojna, tako da cijeli dan opskrbljuju sve kupelji. Osim toga dolazi i cijelo mjesto i okolica s posudama po vrelu sumpornu vodu, koja se pije kao i topla i hladna za lijek, a upotrebljava se i za kućne potrebe. Voda je ljekovita za mnoge bolesti, tako reumatizam, giht, neuralgiju, neurasteniju i t. d. Uz sumporne kupke upotrebljava se i blato, koje se dovozi iz okolice, te se s vrelom sumpornom vodom izmiješa. Blato se jednako upotrebljava za lijek, te se ili ide u kabine u toplo blato ili se toplo blato stavlja na bolesne dijelove tijela.

I seljaci dolaze obično u Toplice u velikom broju svakog petka, kupaju se po cijeli dan subotom i nedeljom, daju si stavljati rogove, kojima se pušta krv, te se ponedeljkom vraćaju opet kući, i to većinom na svojim kolima, kako su i došli.

Liječnika imade u Toplicama dva, i to kupališni i kotarski, a obojica požrtvovno nastoje oko oporavka mnogobrojnih svojih pacijenata. Za opskrbu gostiju služe tri oveće restauracije, te više omanjih gostionica. Najveća je kupališna restauracija s velikim salonom za ručanje, dvoranom za ples, te kavanom i pokrivenom i otkrivenom terasom. Ovdje svira svaki dan za sezone dobra kupališna glazba od 5 do 7 sati popodne, te svakog četvrtka i nedjelje od 8 do 10 sati navečer u restauraciji, gdje se razvija i animirani ples tamošnje kupališne omladine. Tu se sviraju i pjevaju naše stare davorije iz ilirskih vremena, koje rodoljubna publika veselo pozdravlja. Kupališna je publika većinom iz Jugoslavije, napose iz Hrvatske, te se skoro ni ne čuje koji drugi jezik osim hrvatskog, ali je prije prevrata tamo dominirao skoro isključivo madžarski jezik. Većina publike pripada trgovačkom staležu, ostalih je razmjerno vrlo malo, pored svih pogodnosti, koje se davaju činovnicima. Pred glavnom kupališnom zgradom nalazi se stari Toplički grad sa stoljetnim lipama, koji je sasvim uščuvan te god. 1695. obnovljen. Grad i Toplice su vlasništvo zagrebačkog Kaptola još od XVI. stoljeća. U starom gradu stanuje ravnatelj kupališta, a vrhovni nadzor nad upravom vodi zagrebački kanonik dekan. Ravnatelj Toplica upravlja i kaptolskim imanjem, koje pripada Toplicama, od kojega je najbliži objekat majur Lukačovec, na kojem se goji sirarstvo i mljekarstvo, te je ondje ljeti najbliže izletište i najugodnije odmaralište kupališnih gostiju za vrijeme južine poslije podne. Majur je spojen s parkom i mjestom lijepim drvoredima. U mjestu je župa s lijepom starom crkvom sv. Martina, koja imade miloglasno veliko zvono, te dva oltara, sv. Barbare i sv. Nikole, iz zagrebačke katedrale, koji su ovamo dospjeli, kad se zagrebačka katedrala restaurirala.
U mjestu imade škola, općina, pošta i brzojav s telefonom, a samo mjesto Varaždinske Toplice broji 254 kuće sa 1700 stanovnika. Kupališna uprava nalazi se u glavnoj zgradi Konstantinove kupelji, gdje se nalazi i velika kupališna knjižnica, a čitaonica se nalazi u Josipovu svratištu. U kupališnoj zgradi nalazi se i oveća starinska kupališna biblioteka iz prošlog stoljeća, gdje se nalazi većinom njemačka literatura, kako je onda kod nas bilo u običaju. Imade doduše nešto i hrvatske literature, no to je razmjerno premalo, pa bi u tom smjeru trebalo biblioteku nadopuniti Matičinim izdanjima, Zabavnom i Humorističkom knjižnicom i drugim novijim hrvatskim, slovenskim i srpskim djelima.

Gostovi se u Toplicama neprestano mijenjaju, jedni dolaze, a drugi odlaze. Liječenje traje obično tri do četiri nedjelje, no neki ostaju i dulje. Nedjeljom dolazi mnogo gostiju iz Varaždina i okolice, te se znade snaći na okupu vrlo ugodno društvo. Na Anino se obdržaje obligatni kupališni ples u velikoj lijepoj dvorani, na kojem se zabavlja kupališna mladež i svijet iz mjesta i okolice preko obične kupališne mjere.

Među najveće atrakcije Varaždinskih Toplica ide svakako kupališni park, koji se prostire jednim dijelom u nizini, no većim dijelom na brežuljku do 200 metara visine. Na vratima ulaza u park nalazi se starinski rimski natpis, jer su Varažd. Toplice poznate kao Aquae Jasae ili Aquae vivae još iz rimskog vremena od cara Tiberija i Konstantina. Veliki starodrevni park jest lijep i držan u dobru stanju, te imade sijaset mjesta i odmarališta ispod stoljetnih hrastovih krošnja. U parku imade mnogo lijepih i čistih staza i puteljaka za ugodno plandovanje, velika aleja, a na brežuljku se nalazi i jedan stari kineski paviljon u obliku suncobrana, nalik onome kišobranu u Maksimiru kraj Zagreba. U donjem dijelu parka, u posebnom paviljonu, svira svaki dan ujutro od 11 do 12 sati kupališna glazba. Tu se nalazi i posebni paviljon s glavnim izvorom vruće vode, koju kupališni gostovi piju s limunom i šećerom. Taj je paviljon obložen samim reljefima iz rimskih vremena. Raznih ploča i kamena iz rimske dobe nalazimo i po ostalom parku, gdje se nalazi i stup sa kipom Majke Božje, koji je poklonio dekan zagrebačkog Kaptola kanonik M. Smetiško. U parku kao i pred glavnom kupališnom zgradom imade lijepih cvijetnih nasada, koje goji posebni kupališni vlastelinski vrtlar, koji imade zato na dispoziciju veliki cvjetnjak sa staklenikom te krasnim velikim ružinjakom. Veliki park nastavlja se prama sjeveru gore lijepom šumicom sve do glasovitog izletišta Tonimira, nekoć vlasništvo poznatog Ilirca Antuna pl. Kukuljevića-Sakcinskoga, koje je sada vlasništvo uprave Varaždinskih Toplica. Tu se može dobiti dobra južina, a izletnici polaze tamo, da se nauživaju sa sjevera prekrasnog izgleda na cijeli vinorodni Toplički Varaždinbreg, Varaždinsko polje sa Varaždinom te Međumurja sa Čakovcem, sve do Štajerske, i ubavog Topličkog polja s juga. Još jedno skoro zaboravljeno izletište do vodopada potoka Toplice i do starog izvora Bründela, gdje se nekoč nalazio kameniti sto s klupama za izletnike i gdje se nalazi dobra i studena voda, česa inače u Toplicama nema. Kupalište, koje je za rata dosta stradalo kao vojnička bolnica, sada se poslije rata opet potpuno uredilo, tako da je bez ikakve reklame uvijek sve puno gostiju kao i prije. Sada posjećuje Varaždinske Toplice već preko deset tisuća gostiju na godinu. Najbolja mu je reklama njegova ljekovita voda, koja je već nebrojeno bolesnika potpuno izliječila. Za vrijeme sezone nalazi se u Topli-

cama i dobar kupališni kino u Josipovu svratištu, koji igra svaku večer od 8 do 10 sati. U mjestu imade i trg, koji j epun voća, sira, jaja, maslaca itd., a nedjeljom imade i živadi i svega obilja, te se poslije mise razvija vrlo živahna trgovina. U samom mjestu imade apoteka, dovoljni broj dućana svakovrsne robe, a postoji i sokolsko, vatrogasno, pjevačko i tamburaško društvo, a sva ta društva priređuju također svoje posebne zabave. Nedaleko mjesta teče i dosta veliki potok Bednja, gdje se može po volji hladno kupati i baviti se ribarenjem, ako to koga zanima.

U mjestu se nalazi staro i novo groblje, koje leži na visokom i lijepom položaju, i na kojemu je pokopano osim domaćih ljudi i dosta stranaca, kupališnih gostiju, koji su našli svoju smrt u tuđini. Zanimljivo je specijalno staro a sada već davno napušteno groblje oko kapelice sv. Duha, gdje se nalaze neki spomena vrijedni stari grobovi. Tako tu leži majka pokojnog narodnjaka Metela baruna Ožegovića, a udova Stjepana Ožegovića Barbaševičkoga, prabilježnika kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kr. savjetnika i viteza zlatne ostruge god. 1855. Na groblju je kamen sa napisom naokolo četiri ruba a spomenploča je uzidana nedaleko u crkveni zid na groblju. Drugi je zanimljivi spomenik od željeza, kako su se izrađivali grobni spomenici u ono doba. Glavni mu je natpis u glagolici. Zahvalni sin svome ocu. Dalje latinicom na otvorenoj knjizi: Ovdje leži Antun Kukuljević-Sakcinski, kr. savjetnik, Učionah vrhovni ravnatelj i vis. Banske stolice prisjednik. Živio je za svoj dom i obitelj, a umro 28. kolovoza 1851. u 76oj godini starosti svoje«. Bio je to sin Franje Kukuljevića, odvjetnika, koji je bio i upravitelj dobara Varaždinskih Toplica i stekao svoj posjed u Toplicama, kasnije prozvan Tonimir. Pokojnik je bio otac kasnijem glasovitom našem ilirskom narodnjaku i historiku Ivanu Kukuljeviću-Sakcinskome, a djed hrvatskom pjesniku Božidaru pl. Kukuljeviću-Sakcinskome, velikom županu u m. i vlastelinu u Ivancu. Vidi se, kako se u toj obitelji poštovala glagolica kao slavensko i starinsko hrvatsko pismo.

Kako se dakle vidi, naše Varaždinske Toplice su jedan od najljepših krajeva Hrvatske, pa u prirodnom, historijskom i zdravstvenom pogledu tako važna točka, da zaslužuje, da je i naša omladina na svojim đačkim putovanjima kroz hrvatsko Zagorje u što većem broju posjećuje. Trebalo bi samo udesiti i tamo jednu stanicu Ferijalnog saveza, da uzmogne mladež boraviti i noćiti za koji dan u prostorijama tamošnje lijepe i velike pučke škole.

Glavna kupališna zgrada.

POŽEŠKA ŽUPANIJA.

JULIJE KEMPF.

(Zemljopisno-povjesni pregled).

Područje požeške županije obuhvaća danas površinu od 4.930.6 km², a teritorijalno je i politički razdijeljeno na šest kotara i to: Brodski 945.6 km², Daruvarski 547.8 km², Novogradiški 935.9 km², Novski 617.6 km², Pakrački 770.8 km², i Požeški 1068.7 km². Pod upravu pomenutih kotara pripada 68 upravnih općina Posebnu magistratsku upravu imadu grad Požega (24.4 km²) i grad Brod na Savi (20.7 km²).

Na teritoriju požeške županije živi po službenom brojenju od god. 1910. u svem 265.272 stanovnika, od kojih otpada na kotar Brodski 47.592, Daruvarski 33.929, Novogradiški 52.651, Novski 28.621, Pakrački 38.410 i Požeški 47.970, zatim na grad Požegu 5.899 te grad Brod 10.200 stanovnika. Po vjeroispovijesti imade 185.896 rimokatolika, 67.273 istočno - pravoslavnih, 2.986 grkokatolika, 3.400 evangelika augsbur. konf., 3.227 evangelika reform., 2.432 židova i 48 različnih vjeroispovijesti.

Po mjestima stanovanja broji požeška županija 2 grada, 8 trgovišta, 473 sela, 52 zaselka i 68 pustara i naseobina ili svega 603 prebivališta.

U starija je vremena, naročito u srednjem vijeku, požeška županija mijenjala opseg svoga teritorija za sijecajući na zapadu u križevačku i zagrebačku, a na istoku u vukovsku županiju.

1. Svojim geografskim smještajem zauzima požeška županija u hrvatskom međuriječju Save i Drave ponajljepši prostor, koji pripada i tipu gorskom i tipu posavske ravnice. I geografske i hidrografske prilike njezina područja vrlo su zanimljive i po prirodnim ljepotama, a i po materijalnoj kulturi toga najljepšega i najplodnijega kraja srednje Slavonije.

Požešku županiju ispunjuju srednjim uzdušnim prosjekom od zapada prema istoku gore i planine, što se odvajaju od Bilo-gorja iz susjedne Bjelovarsko-Križevačke županije, prelazeći vinorodnim daruvarskim i pakračkim brdima u gorske sklopove Psunja (984 m), Papuka (954 m), Krndije (792 m), Dilj-gore (459 m), i Požeške gore (637 m).. Potonje gore okružuju duguljastu kotlinu požešku, što su je nekadašnji starosjedioci Rimljani zbog prirodnih ljepota i plodnosti tla nazivali zlatnom dolinom (vallis aurea). Dakako da se i u drugim sjevero-zapadnim krajevima požeške županije izmjenjuju veće i manje uvale i doline s plodnim uzvisicama i poljima osobito u daruvarskom i pakračkom, pa i u jednom dijelu brodskoga kotara. Neki gorski krajevi obiluju osobitim prirodnim krasotama i na mjestima divljom romantikom, što nas sjeća značaja alpinskih susjednih zemalja. Te prirodne krasote uvećavaju dakako i hidrografske prilike, kojim se divimo na primjer u gudurama i uskim klancima oko izvora i gornjega tijeka planiskih potoka Bijele, Pakre, Orljave, Brzaje, Veličanke, Londže i drugih gorskih voda studenica.

Požeškoj županiji na sjever provlači se Papukom i Krndijom gorska međa prema županiji virovitičkoj, a prema istoku otvara se ravnica nadomak Djakovu i županiji srijemskoj. Južni dio požeške županije zahvaća široku nizinu na lijevoj slavonskoj obali Save od mjesta Lonje na zapadu, pa sve do istočne međe županije ispod sela Novigrada na Savi. Desna obala Save pripada od Jasenovca Bosni.

Gotovo u svim brdskim krajevima županije rodi vinova loza i sve vrste voća, a na ostalom području izvrsno rode sve vrste žitarica. Posavina obilato rodi kukuruzom. Veliku nevolju i štetu trpe i Posavci požeške županije, kad se razlije rijeka Sava. To biva gotovo svake godine u proljeće ili u jesen. Tisuće hektara plodna i zasijana zemljišta leži tada pod vodom više nedjelja, da uništava trud i muku vrijedna poljodjelca. Te nedaće škode i razvitku domaćega stočarstva, koje je mnogo naprednije u gorskim krajevima županije, nego li u Posavini.

Gorski krajevi požeške županije ističu se različnim bogatstvom materijalne kulture. To se bogatstvo sastoji iznajprije u brdskim hrastovim, bukovim i ponešto crnogoričnim šumama. I posavski su krajevi bogati hrastovim šumama. Pored dosta živo razvite industrije drvene građe pruža i geološki sastav tla bogatu građu kamenja i ruda za industrijalna poduzeća svake ruke. Na tom se polju rada iščekuje jači napredak. Za građenje i uzdržavanje cesta donose gorski potoci i rijeke obilje pijeska i šljunka, a bogata snaga njihove vode i slapova čeka na eksploataciju u različne svrhe još nerazvitih, a poželjnih industrijalnih poduzeća. Novijim istraživanjima naišlo se u nekim kotarima na bogata stara nalazišta kamenoga uglja, pakline i mineralnog ulja (Požega, Cernik, Bačindol, Paklenica, Bujavica), te zlatnog pijeska u šljunku oko Cernika i Velike. Na svjetskom su glasu topla vrela jodnoga kupališta u Lipiku. Pored toga se mnogo posjećuju i željezne toplice u Daruvaru, te alanusko kupalište u Velikoj kod Požege.

Što se tiče prometnih sredstava u požeškoj županiji, valja da spomenemo u prvom redu neke glavnije državne i zemaljske ceste, što prebacuju gorska sedla, ili se povlače dolinama i ravnicom. Preko gore Krndije vodi iz virovitičke županije državna cesta iz Našica u Požegu, a odavle dolinom Orljave (Kamenski Klanac) u Pakrac—Lipik. Južni trak ove ceste spaja Požegu s Novom Gradiškom preko sedla Bijeloga brijega. I dalje se pružaju dobre ceste prema županiji bjelovarsko-križevačkoj. Iz Posavine vodi izvrsna cesta preko gorskoga bila kod Bijele Stijene u Lipik. Virovitička je županija izravno vezana s požeškom još divnom gorskom cestom iz Voćina u Kamensko preko planinskoga sedla kod Zvečeva. Na istok se vije iz Požege prema Djakovu gorska cesta sredinom Dilj-gore, a od Pleternice dolinom Orljave, pa brdskim sedlom kod Grižića prema Brodu na Savi. Posavska mjesta, što su bliže željezničkoj pruzi, veže glavna cesta iz Broda prema Novoj Gradiški, Novskoj i Banovoj Jarugi. Ima još nekoliko zemaljskih cesta između glavnijih mjesta pojedinih kotara. Općinske su ceste između zabitnijih sela prilično zapuštene.

Od željeznica najvažnija je longitudinalna pruga Vrpolje—Brod—Sisak, što spaja požešku županiju na istoku s virovitičkom i srijemskom, a na zapadu sa zagrebačkom županijom. Kod Broda je oko 500 m dugi most od željeza, kojim je spojena glavna posavska željeznica s prugom u Bosnu i Hercegovinu (Sarajevo, Mostar) sve do Jadranskoga mora (Metković). S pomenutom su glavnom posavskom željeznicom još u vezi na području požeške županije transverzalne pruge Našice—Pleternica—Nova Kapela, zatim Novska—Banova Jaruga—Lipik—Pakrac—Daruvar—Suhopolje u županiji virovitičkoj. Središte županije Požegu veže s udaljenom glavnom prugom krnji željeznički trak iz Pleternice u Veliku.

Požeška županija ima i vodeni put o najznatnijom jugoslavenskom rijekom Savom, budući da njome na čitavoj liniji sve do ušća mogu da plove lađe i parobrodi. —

Sebična prometna politika bivših vlastodržaca Madžara, s kojima je bila Hrvatska i Slavonija vezana u propalom sklopu Austro-Ugarske, obustavljala je i na području lijepe požeške županije širenje nužnih željezničkih pruga. Najbolji nam je dokaz zato, što ni sijelo županije Požega, ni bogati požeški kraj nema ni danas uzdužnu željeznicu prema glavnoj pruzi, koja bi požurivala i pomnažala kretanje prometa prema glavnim centrima županije. No upravo se ove godine napunjuje 60 godina, kako se skoro sreća nasmijala Požegi, požeškoj kotlini i cijeloj našoj županiji, te bi se imala još godine 1863. graditi preko Našica, Požege, Kamenskoga, Pakraca, Kutine na Zagreb uzdužna željeznička pruga, koja bi spajala Zemun i Osijek sa Zagrebom, Karlovcem i Jadranskim morem.

Ta bi željeznica, da se izvela, bila u gospodarsko-industrijalnom i trgovačkom pogledu preporod i sreća

nesamo Požege i požeške kotline, već i cijele županije, toga divnoga i bogatoga kraja srednje Slavonije. Da se ta osnova kojom srećom izvršila, ne bismo mi danas u našem prirodninama bogatim krajem gledali samo opustjele vršike isječenih šuma, već i mnoštvo tvorničkih dimnjaka svake ruke.

No zanimljivo je, da je dne 20. i slijedećih dana kolovoza 1862. banska konferencija pod predsjedanjem bana Jos. Šokčevića dokončala, da se pomenuta željeznica zbilja sagradi, pa i da je dne 13. travnja 1863. sam kralj tu osnovu svojim potpisom sankcionirao; da se mjeseca svibnja 1863. skupština požeške županije svim faktorima javno zahvalila, a gradsko zastustvo požeško dne 27. travnja i. g. u svečanoj sjednici izabralo bana Jos. Šokčevića u to ime počasnim građaninom. Ništa nije koristilo. Naša ljubezna 800 stoljetna braća Madžari znali su anulirati, poništiti i isti kraljevski potpis, da mogu kasnije za par godina putem zlosretne nagodbe s milijunima zlata iz hrvatskih krajiških šuma svezati Budim-Peštu s otetom našom Rijekom, gdje su pokušali da osnuju svoj dominij i da od našega zlatnoga Jadrana stvore novu geografiju i izume novo more — Magyar Tenger!

Isto vrijedi i za zapušteni promet na rijeci Savi, kojoj su ostale sve do danas obale i korito neuređene.

Ovako bogata prirodnim darovima županija nije se ipak mogla da razvije uslijed pomenutih nedaća na industrijalnom i trgovačkom polju onako, kako bi to bilo poželjno. Centralistička prometna i trgovačka politika dugotrajnih tlačitelja Nijemaca i Madžara, koji su priječili Hrvatskoj svaki materijalni i kulturni razvitak, osjetila se nazadno i gorko i na prirodno blagoslovljenom području požeške županije kao i u cijeloj domovini. Sveopća je želja naroda požeške županije, da se neoprostive pogrješke i nepravde pređašnje tuđinske uprave isprave u današnjoj slobodnoj otadžbini Jugoslaviji. Odlučnim faktorima našega grada Požege i županije neka bude intenzivnom i jednodušnom brigom, da se bar ova naša krnja prkos-željeznica provede što prije dolinom Orljave u Pakrac, a dolinom Veličanke preko Papuka nadomak željezničkoj vezi sa županijom virovitičkom.

Lokve.

Autohtoni živalj požeške županije pripada plemenu hrvatskomu i srpskomu, premda ima u nekim naročito zapadnim krajevima i dosta čeških, slovačkih madžarskih, njemačkih, pa i ponešto talijanskih naseljenika. Do 90 posto žiteljstva bavi se poljodjelstvom kao glavnim vrelom privrede.

Kod domaćega življa uzdržani su mnogi stari narodni običaji, a lijepe narodne poslovice i pjesme prate u svim prigodama jednakim korakom i muku i radost narodnoga života.

U etnografskom pogledu prava je slast i poezija razmatrati svečanu narodnu nošnju, što je i hrvatske i srpske seljakinje izrađuju još same na svojim domovima. I kod toga je zanimljivo, kako geografske prilike brdskih krajeva županije i onih u Posavini utiskuju svoje osobite tipične biljege kod same metode izradbe i ukrasnih varijacija vezenja ženske nošnje. A poznato je, da je tim tankim svojim ukusom naš narod nesamo iz požeške županije, već i iz drugih naših krajeva zadivio u ljepoti narodnoga ručnoga rada i otmjeni široki svijet na mnogim svjetskim izložbama, možemo smjelo i otvoreno reći: pred licem cijele Evrope.

2. U povjesnom pogledu pripada požeška županija među najznamenitije hrvatske krajeve između Save i Drave. Pisani povjesni spomenici iznose na vidik ime grada Požege i požeške županije ravno prije 700 godina t. j. godine 1227. Njezino je područje odavna nalazištem mnoštva predmeta iz različnih perioda prethistoričkoga doba. Doba imperija starih Rimljana zastupano je u narodnom muzeju u Zagrebu mnogim predmetima iz područja rimskih građevina, rukotvorina, uresa, posuđa i numizmatike, što su nađeni u požeškoj županiji. U požeškoj su se kotlini našli prošlih decenija fragmenti rimske ceste, što je spajala preko Požege (Incerum) Osijek sa Siskom. Lipik i Daruvar u današnjoj požeškoj županiji bili su i starim Rimljanima poznati kao toplice (Aquae Balissae i Thermae Jasorum), dok je uz Savu cvao rimski grad Marsonia, da-

našnji Brod. Prošle godine naišlo se ispod sela Velike kraj Požege na ostanke rimskoga groblja s različnim rukotvorinama iz V. stoljeća pos. Krista.

Teritorijem požeške županije širila se na svršetku IX. vijeka moć velikoga župana posavskih Hrvata Ljudevita, koji je iz svoje prijestolnice Siska odbijao u jedinstvu sa Slovencima i timočkim Srbima navale Franaka. U XIII. stoljeću slala je požeška županija svoje junake protiv Mongola, koji su provalili iz Ugarske u u Hrvatsku. Od početka XIV. vijeka nose odvjetci slavne naše hrvatske porodice Krčkih knezova Frankopana Dujam i Bartol naslove župana požeških. Svršetkom XIV. vijeka (1.385.) bila je požeška županija i grad Požega znamenitim područjem zajedno sa zemljama bosanskog kralja Tvrtka, protiv madžarskoga imperijalizma za kraljica Jelisave i Marije, i njihova zastupnika Sigismunda, a pod vodstvom hrvatskih velikaša bana Ivaniša Horvata i Stjepana Lackovića. Taj pokret pomaže i srpski vladalac knez Lazar. Ti nam događaji od 500 godina natrag pokazuju živu sliku, kako su naši predhodnici budnom svijesti osjećali narodno jedinstvo, kad je trebalo zajednički raditi za slobodu gaženu od tuđinskog nasilja.

No najviše je stradala požeška županija u ratovima s Turcima, koji su nakon zauzeća Slavonije vladali od prve polovice XVI. pa gotovo do svršetka XVII. stoljeća i cijelom požeškom županijom. Posavski dio požeške županije bio je i prije i poslije provala turskih kroz stoljeća uređen i upravljan kao vojnička Krajina. Bila je to vječna stražarnica i živi bedem protiv nasrtaja osmanlijskih u naše strane. Već su se tada stale naseljivati i na područje požeške županije mnoge srpske porodice ispred zuluma turskoga u Srbiji i Bosni. Na planinskim se vrhovima jednako kao i u ravnicama nalazi na teritoriju požeške županije mnogo razvaljenih kula i gradina, što su ih podigli njihovi sredovječni gospodari na obranu svojih imanja. Između različnih gospodara tih gradova u predtursko vrijeme na području naše županije, spomenut ćemo od naših narodnih velikaša Berislaviće Grabarske gospodare Broda i gradova Pleternice i Bijele Stijene s još nekima uz donji tok Orljave, Hrvoja Vukčića Hrvatinića u Požegi, Petra Keglevića u Podvrškom, Krstu Frankopana u Kraljevoj Velikoj, pa slavnoga Nikolu Zrinjskoga, od g .1537. gospodara grada Pakraca. I Turci su se poslije iz tih gradova znali braniti, kad su im postali gospodari.

Poslije oslobođenja od Turaka vladala je požeškom županijom bečka komorska i vojnička uprava. Spomenici vele, da je bila gora od turske. Velika imanja i spahiluci županije dopali su u ruke tuđinskoj vlasteli i grofovima, a pod vojničkim austrijskim sustavom stenjao je hrvatski i srpski seljak kao dvostruki rob — države i gospoštije. Godine 1745. pripojila je kraljica Marija Terezija uz srijemsku i virovitičku također i požešku županiju pod bansku vlast. No ta je vlast bila ovisna o tuđinskoj ugarskoj i tuđinskoj carskoj komori. Bečki centralizam poslije cara Josipa II. zamijenila je nasilna hegemonija Ugarske.

Imperijalizam madžarski rastao je sve više, dok nije godine 1848. i u Hrvatskoj buknula buna, koja je urodila ratom protiv madžarskoga ugnjetavanja sviju političkih prava Hrvatske i Slavonije. Županijske su skupštine bile tada čuvarice i prave tvrđe narodnih pravica. I požeška se županija odmah našla na braniku svojih prava. Svi njezini stanovnici i Hrvati i Srbi nađoše se u bratskoj slozi na odmazdi za prava zajedničke sloboštine. Tu slogu narodnu nije mogao da razruši ni kasniji mnogogodišnji kruti apsolutizam nezahvalne Austrije.

Klice Gajeva ilirizma, što su bile posijane već prvom polovicom XIX. vijeka, da urode iznajprije kulturnim, a poslije i političkim ujedinjenjem sviju Hrvata, Srba i Slovenaca na slavenskom jugu, bile su zahvatile dobar korijen i u požeškoj županiji. Povratkom ustava poslije godine 1860. diže se ponovo narodna svijest u kulturnom razvitku Hrvata i Srba ove županije. Duh Kačića, Gaja i Strossmayera jednako zanosi i budi narod iz mrtvila kao i velike kulturno-preporodne ideje Dositeja Obradovića i Vuka Karadžića. Srbi dolaze da pohode Požegu, Novu Gradišku i druga veća mjesta požeške županije, da putem pozorišne umjetnosti i narodne pjesme privežu srca Hrvata sa srcima Srba u Novome Sadu i Beogradu, a ovđašnji Hrvati i Srbi dočekuju ih hrvatskim oduševljenjem i vraćaju im pohode. Mnogo je tome djelu narodne sloge i kulturnoga ujedinjenja u požeškoj županiji onih godina pripomogao poučno-beletristični časopis »Slavonac« u Požegi, jedini časopis te vrste između Zagreba i Beograda, u kojem se okupilo pod uredništvom podžupana požeške županije Miroslava Kraljevića na suradnju lijepo kolo priznatih hrvatskih i srpskih književnika. I veliki biskup Strossmayer živo potpomaže iz susjednoga Đakova ovo kulturno nastojanje u požeškoj županiji.

Posljednja povijesna perioda požeške županije za hrvatsko-ugarske nagode (1868.—1918.) ističe se unatoč sporazuma golemim nepravdama madžarske vlade prema Hrvatskoj. Te su nepravde u političkom pogledu izbijale kad više kad manje i u smjeru, da se razbije misao narodnoga jedinstva između istokrvne braće Hrvata i Srba. Kako svuda, tako i u požeškoj županiji. ipak ta rabota nije uspjela. Duh sloge i sporazuma ostao je živ, on ne zastaruje i ne umire nikada.

Ta nesnosna nagodbena perioda zašla je u svjetski rat, u kojem su poražene centralne vlasti i raspad Austro-Ugarske požurile ostvaranje države Srba, Hrvata i Slovenaca.

SEDAM ČUDESA STAROGA SVIJETA.

MLADI HISTORIK.

Stari su narodi poznavali samo sedam čudesa, ali već je to bilo dosta, da nas uvjere, koliko su stari narodi već bili usavršeni u pojedinim granama znanosti i umjetnosti. Bez raznih strojeva, dizala i drugih pomagala, sa samim primitivnim oruđem načinili su takove građevine i spomenike, koje bi mi raznim pomagalima teško načinili. Nažalost nijesu nam se sve te građevine uščuvale, jer su bile građene iz lošeg materijala, pa ih je zub vremena uništio, ili su ratovima bile razorene.

Kao prvo čudo staroga svijeta spominju se tri velike piramide kod Gizeha.

To su Cheopsova ili Kufu piramida, Kafra i Menkerova piramida.

Najveća je od njih Cheopsova piramida. Jedan joj je brid 233 metra dug, a visina joj je iznosila 147 metara; danas iznosi samo 136 metara, jer joj fali vrh, a tim je nastao prostor na kome se može smjestiti do sto osoba. Kamena ima u njoj oko dva i pol milijuna kubičnih metara. Ona sadržaje tri komore, od kojih je najdonja trideset metara ispod baze piramide, druga t. j. srednja prostorija služila je za kraljičinu grobnicu, a treća najviša, bila je grobnica kraljeva. Nad grobnicom kraljvom nalaze se još neke prostorije, koje su samo zato, da ne bude prevelik tlak nad kraljevom grobnicom. Po Herodotu gradilo je tu piramidu 100.000 radnika kroz 30 godina.

Druga po veličini je Kafra piramida a najmanja je treća Menkerova piramida, koja se odlikuje svojom brižnom izgradnjom.

Osim tih piramida ima još drugih, svega skupa oko 80, a sve se nalaze na desnoj strani rijeke Nila. Bridovi tlocrta uvijek su usporedni sa smjerovima strana svijeta. Sagrađene su iz kamena u oblicima kvadera, ili iz opeka načinjenih iz nilskoga mulja na suncu pečenog.

Po novijim istraživanjima, koja su potvrdila i Herodotove navode, nastale su piramide na slijedeći način: Vladalac, koji je sebi još za života gradio grobnicu, dao ju je najprije izdubsti u kamen. Takve su se grobnice zvale »mastabe«. Kad je to bilo gotovo, dao je na to podići zgradu u obliku piramide.

To se sagradilo najprije u obliku stuba, a onda a obložilo odozgor prama dolje granitom. Ulaz u piramidu bio je uvijek sa sjeverne strane. Poslije ukopa zatvorili bi ulaz velikim kamenjem tako, da se jedva moglo razabrati, gdje se dva kamena sastaju. To su činili zato, da se ne bi grobovi kasnije pronašli.

Kuželj (gorski kotar).

No to nije ništa koristilo, jer su već u starom vijeku većinu tih grobova orobili, a granit, kojim su bili obloženi, upotrebljavali su već Rimljani za svoje građevine.

U Menkerovoj piramidi nađen je još sarkofag, ali je taj kod prevoza u Evropu potonuo zajedno s lađom. Piramide pokazuju nesamo da su Egipćani bili veliki graditelji, nego i astronomi, što se vidi po tom, jer se iz komore, koja se nalazi trideset metara ispod baze, vidi iz hodnika, koji vodi do te komore, zvijezda polarnica.

Drugo je čudo svijeta potpuno uništeno, te nam je ostalo samo ime. To su »Semiramidini viseći vrtovi«. Ime su dobili po tom, što nijesu bili na zemlji, nego na krovovima zemljom pokritim. Po predaji dao ih je sagraditi Nebukadnezar svojoj ženi, Semiramidi. Drugo o tim vrtovima ne znamo, jer niti njihove ruševine više ne postoje.

Treće nam se čudo sačuvalo kao ruševina, pa po njoj možemo stvoriti sliku, kako je izgledalo. To je hram božice Artemide u Efezu u Maloj Aziji. Sagrađen je u obliku »dipterosa« t. j. hrama, koji je opkoljen s dva reda stupova. Duljina mu je bila 133 metra, a širina 69 metara. Svega zajedno imade 128 jonskih stupova, 19 metara visokih. Pojedine grede arhitrava bijahu preko 9 metara duge. Godine 356. po Kr. bude zapaljen od nekoga Herostata, a obnovio ga Demosten. Kasnije ga je opet Neron orobio, a god. 262. po Kr. istočni Goti zapalili i uništili.

Četvrto je čudo Zeus Olimpijski. Njegovih ostataka nemamo nikakvih, nego neke opise, a na novcu rimske pokrajine Elide, gdje se i Olimp nalazi, imamo sliku, kako je izgledao. Po opisu grčkog putopisca Pauzanija izgledao je kip otprilike ovako: u srednjoj ladi Zeusova hrama bio je postavljen kip, koji je prikazivao Zeusa na prijestolju. U desnoj ruci držao je božicu Pobjede, a u lijevoj ruci žezlo s orlom. Sjedio je na prijestolju visokom 4 metra, a cijeli kip bio je velik 18 metara i sizao skoro do stropa hrama. Prijestolje je bilo izrađeno iz slonove kosti i zlata ukrašeno draguljima Sam je kip bio načinjen iz ebanovine obložene tankim pločama slonove kosti. Kosa i brada bijahu od zlata, a u očne šupljine bijahu umetnuti najskupocjeniji dragulji.

Peto je čudo grobnica kralja Mausola od Karije nazvan »Mausolej«.

Dala juje sagraditi po njegovoj smrti njegova žena Artemizija iz Kalikarnasa god. 353 pr. Kr. Sastojala se iz četverouglatog podnožja, koji je imao u opsegu 129 m. Nad tim se podnožjem dizao hram s jonskim stupovima, među kojima bijahu kipovi. Hram je bio posvećen herojima. Na kraju bijahu 24 stepenice, koje imahu oblik piramide, a na vrhu bijahu tri metra visoki kipovi Mausola i njegove žene Artemizije. Cijela mu je visina bila 44 metra.

Bizantinski biskup Eustatije spominje još u 12. vijeku, da je još onda spomenik bio dobro uščuvan. Slijedećih je godina podnožje sasma propalo, a godine 1522. upotrijebiše ga Ivanovci kao kamenolom za svoj samostan.

Istom godine 1857. otkrije Newton na mjestu, gdje je taj hram stajao, tri metra visoke kipove Mausola i Artemizije i još neke kipove i relijefe, koji prikazivahu bitku Amazonaka. Sad se ti ostaci nalaze u Britskom muzeju u Londonu.

Po tom su spomeniku nazvani i drugi lijepi nadgrobni spomenici »mausolejima«.

Kao šesto čudo svijeta spominje se Kolos s otoka Roda.

Otok Rod leži na istočnoj strani Egejskoga mora udaljen 18 km od Male Azije (Karije). Grad Rod bio je utvrda, a imaše dvije luke. Od mnogih znamenitosti najjače se isticao brončani kip posvećen bogu sunca Heliosu. To je bio rodski kolos. Izradio ga je kipar Kares god. 290. pr. Kr., a stajao je trista talenata.

Visina mu je bila 32 metra. Stajao je raširenim nogama preko ulaza u luku, a pričalo se, da su ispod njega mogle ploviti najveće lađe s napetim jedrima. No već god. 223. pr. Kr. (to jest već 56 godina poslije) bude od potresa prebačen u more, i tamo ležao sve do godine 672. po Kr., kad su Arapi zauzeli otok Rod i ostatke kipa prodali. Te je ostatke prenosilo 900 deva.

Sedmo, a i posljednje čudo staroga svijeta, jest svjetionik na otoku Paru. Otok Par leži pred Aleksandrijom i bio je s 1290 metara dugim umjetnim nasipom spojen sa čvrstim kopnom. Svjetionik je bio sagrađen pod upravom Ptolomeja Filadelfa. Imao je osam spratova, koji bijahu obloženi mramorom. Ukupna mu je visina iznosila 160 metara. Na vrhu je gorjela naravna vatra, koja se vidjela na udaljenost od 55 kilometara.

NAJSTARIJA HRVATSKA PROSVJETA.

R. STROHAL.

Najstarija prosvjeta zastrta je prilično jakom koprenom tame. Istom u novije vrijeme kušalo se tu koprenu skidati i tako smo doznali, ako ne za sve, a ono bar za neke plodove najstarije prosvjete hrvatske.

Kad su Hrvati primili sv. krst, pristali su u prvi mah uz kulturu grčku, bizantinsku, kako se u ono vrijeme gojila u bizantinsko-kršćanskoj literaturi kao i ostali južni Slaveni, (jer su prvi prosvjetitelji južnih Slavena bila braća Ćiril i Metod u 9. vijeku, rodom iz Soluna), na jeziku slavenskom, koji jedni zovu starim bugarskim, a drugi starim slovenskim. Tim su jezikom naučali oni Slavene u Moravskoj i u Panoniji. Kad su prilike u Moravskoj i Panoniji postale nepovoljne po slavensku prosvjetu, prenesli su neki učenici braće Ćirila i Metoda svoj rad u Bugarsku, a neki i u Hrvatsku. Pismo, kojim su se u prvi mah ti prosvjetitelji slavenski služili, bilo je po svoj prilici glagolsko.

Hrvati su primili knjige prvih slavenskih prosvjetitelja, pa stoga te knjige nijesu bile napisane narodnim hrvatskim jezikom, već pomenutim starim bugarskim (slavenskim) jezikom. S tim knjigama primili su Hrvati i najstarije slavensko pismo glagolsko. Budući da se hrvatski jezik već onda dosta razlikovao od jezika staroga bugarskoga, mijenjali su, prepisujući te knjige neki više drugi manje glasove, kojih nijesu u svom jeziku imali, u glasove, koji su oni njima nepoznatne glasove zamjenjivali u njihovom jeziku. I tako se razvio jezik u crkvi, koji zovemo slaveno-hrvatski. Tim su jezikom bile napisane naše najstarije crkvene knjige, zatim razne molitve, pjesme i takozvane apokrifne priče i legende.

Ali su se Hrvati brzo odvratili od Bizanta i kulture grčke, pa se okrenuli Rimu i zapadno-evropskoj kulturi. Tim što su pristali uz zapadno-evropsku kulturu, počeli su u svojoj knjizi rano napuštati onaj slaveno-hrvatski jezik i uvoditi po uzoru zapadno-evropskih naroda narodni hrvatski jezik (čakavsko narječje) u svoju knjigu. Pridržali su onaj slaveno-hrvatski jezik samo u strogo crkvenim knjigama i sačuvali ga kao neku svetinju sve do današnjih dana, samo što su ih već rano prilagodili obredu i načelima rimske crkve.

Okrenuvši se Hrvati k zapadno-evropskim narodima, stupa i njihova prosvjeta uporedo sa prosvjetom tih naroda. Dakako da je ta prosvjeta sva bila prema duhu onoga vremena nabožna. Kad je u nas počela knjiga na narodnom jeziku, ne možemo točno odrediti. Najstariji sačuvani pisani spomenici potječu iz 14. vijeka (odlomaka imademo i starijih). No ti spomenici pokazuju već takovu okretnost u pismu i stilu, da možemo posve sigurno tvrditi, da se hrvatska knjiga gojila već mnogo prije.

Najstarija sačuvana pjesma sačuvala nam se u rukopisu iz početka 14. vijeka. To je jedna božićna pjesma, koja počinje »Bod se rodi Vitliomi«. Najstarija svjetovna pjesma »O zloj ženi« potječe također iz 14. vijeka. Najstarije prozaično djelo sačuvalo se također iz 14. vijeka pod naslovom »Cvet vsake mudrosti«. To je praktično moralna filozofija.

Prvi hrvatski pisci bili su svećenici. Njihove mnoge pjesme postale su narodnim pjesmama, te su ih slijepci nekoliko vijekova uz gusle pjevali. Nekoliko takovih pjesama sam ja zabilježio prije četrdeset godina od jednoga slijepca na Sušaku, te su neke štampane u I. knjizi Narodnih pjesama, što ih je Matica hrvatska izdala. Među tim pjesmama najpoznatija je ona o bogatom Gavanu.

Takozvani popovi glagolaši prevodili su iz latinskoga jezika već vrlo rano sve ljepše crkvene pjesme, kojima su slavili i veličali svečane dane u crkvenoj godini, zatim razne crkvene obrede, košto i pjesme

namijenjene raznim svecima. Osobito se među ovim pjesmama ističu pogrebne pjesme, iz kojih su se razvile u nekim krajevima hrvatskoga naroda pučke naricaljke.

Povodeći se naši svećenici za svojom braćom u zapadnim evropskim narodima priređivali su narodu crkvena prikazanja, u kojima su isprva prikazivali muku i smrt Isukrstovu, a kasnije i koji događaj iz života Isukrstova, (porođenje) ili drugih svetaca staroga i novoga zakona. Obrađivali su i dramske moralitete. Ova su prikazanja prikazivali isprva u crkvi, kasnije na trgu, u samostanskim dvorištima i t. d. Rukopisa takovih prikazanja sačuvalo se već iz 15. vijeka.

Za zabavu i pouku naroda prevodili su iz latinske i talijanske literature apokrifne priče i legende, kojih nijesu već prije primili iz stare bugarske knjige, zatim zbirke takozvanih mirakula (čudesa) i zatim pripovijetke svjetskoga sadržaja, kao o trojanskom ratu, — o mudrom Akiru, — o Aleksandru Velikom i Vidinje Tondalovo.

Poučna je knjiga također lijepo procvala. Imademo rukopisa iz 15 vijeka, u kojima su sačuvana cijela dosta oprečna djela, kao A n t o n i n ili pouka svećenicima za sv. ispovijed. — Dialogi sv. Grgura pape Velikoga, — Lucidarij hrvatski (mala enciklopedije znanja), — knjige mudroga Kata (disticha moralia Catonis) i t. d.

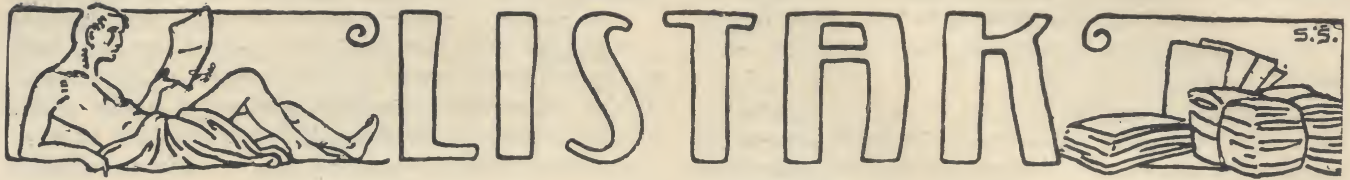

Delnice.

Imademo već iz 15. vijeka i zbirka propovijedi osobito korizmenih propovijedi.

Kako je jaka bila već u 15. vijeku hrvatska prosvjeta, najjačim nam je dokazano, što bi već g. 1494. podignuta hrvatska (glagolaška) štamparna u Senju, koje mjesto bijaše prvo kulturno središte prvi naroda.

Kratki odgovori znamenitih ljudi.

— 1. Kada su pripovijedali Filipu Macedonskom da ga mnogi atenski govornici imitiraju u govorima, reče: »Nastojat ću, da dokažem svojim životom i svojim djelima, da oni lažu«.

— 2. Polikrat, silnik sa Sama, pokloni grčkom pjesniku Anakreontou veliku sumu novaca. Pjesnik je primio i tako se uznemirio zbog zlata, da ne mogaše spavati nekoliko noći. Tada je povratio novac s riječima: »Ne vrijedi nemira, koji mi prouzrokuje«.

— 3. Karlo II. i njegov brat Jakob dođoše k Miltonu, da ga prekore, obasuše ga pogrdama i završiše riječima: »Nitkove, tvoja je sljepoća kazna sudbine zbog tvojih grijeha«. Štovanja vrijedan pijesnik odgovori: »Ako je udes kaznio moje grijehe sljepoćom, kakovi su bili grijesi vašega oca, koji je bio kažnjen smrću«.

— 4. Malek, vezir kalifa Mustafa, pobijedio je Grke i uhvatio njihova kralja. On je zapovijedio da dovedu uhvaćenika u njegov šator i zapita, što on očekuje od pobjeditelja. Kralj je odgovorio: »Ako vodiš rat kao kralj, daruj mi slobodu; ako ga vodiš koa trgovac, prodaj me; ako ga vodiš kao mesar, zapovjedi, da me usmrte«. Turski vojskovođa darovao mu slobodu.

— 5. Tri miša. — Praznovjerni knez vidio je jednoć u snu tri miša: tustog, mršavog i slijepog. Knez zapita pogađača, koji je ovako razjasnio san: »Tusti miš je vaš ministar, mršavi je vaš narod, a slijepi je vaša slika i prilika, moj kneže«.

— 6. Mladi čovjek sjeđaše u loži s lordom North, koga on ne poznavaše i započe razgovor. Dvije gospođe uniđoše u drugu ložu.

»Ne možete li mi reći«, zapita mladić, »tko je ona ružna stara žena, koja je upravo unišla?«

»Jest« odgovori lord North s veselim izrazom lica, »mogu vam reći, to je moja žena«.

»Molim za oproštenje« mucaše zacrvenjeli mladić, »ja ne pitah za nju, pitao sam za užasno strašilo, koje je s njom«.

»To je moja kći« odgovorio je smijući se lord.

— 7. Bogataši i učenjaci. — Tašti bogataš zapita učenjaka:

»Zašto se često vidi učenjake i književnike u kućama bogataša, ali rijetko bogataše u domovima učenjaka?«

»Jer mudri ljudi« odgovori on »poznaju vrijednost bogatstva, a bogati često ne razumiju vrijednost mudrosti.«

— 8. Ja ne znam. — Duval, glasoviti knjižničar Franje Prvog, odgovaraše često na pitanja o različitim znanstvenim problemima riječima: »Ja to ne znam«. »Ali« reče mu jednom luda, »kralj vam plaća, da vi to znadete«. »On plaća za ono, što ja znam« odgovorio je čedno učenjak, »kad bi mi on htio platiti za ono, što ja ne znam, ne bi dostajala sva blaga njegove kraljevine«.

Iz knjige »Una Legolibro« od dr. Kabe-a.
s esperanta prevela Nada Majerić.

Malo statistike o Ferijalnom Savezu. Nakon osnutka pohitilo je đaštvo listom u F. S. misleći, da će naići na uređene kolonije, spremna i čista svratišta i silne povlastice na željeznicama. Ne našavši odmah toga, nastade neopravdano razočaranje. Broj članova sa 14.000 pade na 4.000. No ti članovi, koji su preostali u F. S., žrtvovali su se za svoje drugove. Neumornim radom uspjelo je F. S., da dobije povlastice na svim željeznicama u državi, da organizira svratište u svakom malo većem mjestu, a po selima imade svoje dobrotvore, koji će radosno primiti našu mladež. Ove godine bit će ostvareni i neki planovi kolonija (Bohinj, Bled, Plitvice i t. d.). Za vrijeme velikih praznika prošle godine radila su kod nas 42 svratišta, od kojih su neka raspolagala sa 30—60 pogodovnih mjesta za članove F. S. U većim gradovima dobio je F. S. za svoje članove vrlo dobru i jeftinu hranu u pučkim kuhinjama. Kroz naša najveća i najvažnija mjesta: Zagreb, Ljubljanu, Beograd, Sarajevo i Dubrovnik, proputovalo je oko 500 članova.Bled i koloniju F. S. na vrelu Prače (kraj Sarajeva) posjetilo je 200 članova, a nijedno drugo mjesto nije bilo posjećeno s manje od 25 članova. Porediv̌ši te brojke s brojem članova vidimo, da je gotovo poprijećno svaki član bar jednom putovao. — Upis novih članova dosegao je skoro broj lanjskih članova, koji su bili organizirani u 71 podružnicu. Ove će godine podružnica a i članova biti znatno više.

Zagrebački zbor. Dne 22. travnja otvoren je u Zagrebu drugi veliki sajam i izložba uzoraka, na kojem su domaća i strana industrijalna poduzeća izložila svoje proizvode. Sajam je pun uzoraka gotovo svih proizvoda, koji se u našoj državi produciraju, pa se vidi, da je i u industrijalnom pogledu naša država posljednjih godina znatno napredovala. Trgovci i industrijalci trudili su se u svakom pogledu da ta izložba bude lijepa, pa je prostor, na kojem je izložba priređena svaki dan pun svijeta i domaćeg i stranog. Zbor je posjetila školska mladež raznih zagrebačkih škola, u pratnji svojih nastavnika, a došli su i učenici i učenice srednjih — naročito trgovačkih — škola i iz pokrajine. Tako su došli maturanti trgovačke i učiteljske škole osječke, trgovačka škola iz Novoga Sada i iz još nekih drugih mjesta, koji su tom prilikom razgledali i Zagreb i njegove kulturne institucije kao i ostale znamenitosti grada.

KRONIKA

KAZALIŠTE I GLAZBA.

HRVATSKO KAZALIŠTE.

Hrvatsko kazalište proslavilo je dne 3. veljače o. g. opet jedan jubilej. Svečar je gospodin Gjuro Prejac, koji si je svojim radom u kazalištu i izvan njega stekao simpatije i štovanje zagrebačkog općinstva, pa je te večeri primio bezbroj dokaza toga štovanja. Prikazivao se »Šišmiš«, poznata opereta od Straussa, koja je pored svega toga što je opereta posljednje dvije godine potpuno zanemarena, potpuno uspjela, jer su se glumci od prvoga do posljednjega trudili, da dadu sve, što mogu, u počast svome drugu jubilarcu.

14. ožujka donijela je uprava premijeru »Florentinski šešir« od Eugena Labiche. Kazališna uprava pokazala je opet, da je ili u izboru komada slabe sreće ili da nema dosta ukusa za odabiranje komada, koji bi mogli ostati trajno na repertoiru našega kazališta, i koji bi kazališnoj publici davali sve ono, što ona od njega očekuje. Kritika je gotovo jednoglasno taj slabi ukus kazališne uprave zamjerila, pa je doista čudo, zašto se u ovim teškim prilikama, gdje je izvedba svakoga novoga komada u vezi s velikim troškovima, muči i onako slabo plaćene kazališne sile učenjem novih komada, koji se već kod premijere osuđuju na propast.

18. travnja dobili smo jedan domaći novitet od Milana Begovića pod naslovom »Svadbeni lijet«, o kojem je bilo već govora u posljednjem broju našega lista.

Kad govorimo o kazalištu, treba da još spomenemo 25.-godišnjicu Milke Ternine, koja je u našem kazalištu proslavljena i koja je bio zaista pravi njezin triumf. Kazališna je uprava telefonski čestitala intendantu Münchenskih dvorskih kazališta, a svečarica, koja se tada nalazila na dopustu u Zagrebu, upravo jubileja, bila je upravo obasuta darovima i svijećem mnogobrojnih štovatelja. Baš ti jubileji, koji se u našem kazalištu redaju jedan za drugim pokazuju, kako naša publika zna cijeniti umjetnost i kako točno vodi račun o radu svih umjetnika pa ih prema zasluzi i nagrađuje. Treba spomenuti, da je dne 7. veljače gospodin Tito Strozzi čitao u velikoj dvorani Glazbenog zavoda pod vrlo malobrojnom publikom svoje dramsko djelo: Tragediju čovjeka Jude iz Kariota, »Ecce Hommo«. Uz vrlo mnogo dobrih i dubokih scena ima u djelu ponešto banalnosti pa bi autor dobro učinio, kad bi svoju dramu prije nego se bude izvela u kazalištu, skratio, jer bi time djelo kvalitativno samo dobilo.

Koncertni život. Čitave je korizme i ovo uskrsno i preduskrsno vrijeme bio koncertni život osobito bujan. Domaći i strani umjetnici upravo se redaju jedan za drugim, i publika puni uz velike izuzetke gotovo svaki puta do kraja dvorane Glazbenog zavoda.

U prvom redu treba spomenuti da je 16. veljače o. g. priredilo zagrebačko pjevačko društvo »Kolo« koncert samo za učenike viših razreda zagrebačkih srednjih škola i to u gombaoni donjogradskih srednjih zavoda. Kako nije bila nikakova ulaznina i kako u naše mladeži imade vrlo mnogo razumijevanja za muzičku umjetnost, skupilo se u toj dvorani veliko mnoštvo učenika i učenica i veliki broj profesora, koji su vrlo pozorno slušali vrlo lijepi koncerat toga našeg majstora, pa treba ovakovo nastojanje najtoplije pozdraviti, to više, što je danas mladeži baš radi skupih ulaznica često ako ne uvijek uskraćen užitak, koji priređuju pjevačka društav i pojedinci na svojim koncertima.

Zagrebačka filharmonija priređuje redovno svoje matineje u »Muzic-Hallu«. Te su matineje postale već tako popularne, da je velika dvorana Music-Halla postala već premalena za veliki broj posjetilaca, koji žele, da na taj koncert dođu. Među gostovanjima, koje su priredili strani umjetnici, moramo spomenuti u prvom redu pianistu dr. P. Weingartena, koji je dne 27. veljače priredio u dvorani Glazbenog zavoda klavirsko veče s osobito biranim programom. Koncerat je bio tako posjećen, a publika tako oduševljena, da je umjetnik priredio i drugi dan t. j. 28. veljače drugi svoj koncerat, koji je isto tako bio dobro posjećen kao i prvi.

Od domaćih umjetnika priredila je koncerat gospođica Herma Cshillagh, koja je tim koncertom prvi puta nastupila kao koncertna pjevačica, svršivši istom sve svoje študije, te je pokazalo mnogo svježine i gipkosti, a mali nedostaci, koji su se jedva primijetili, bez sumnje će za kratko vrijeme posve nestati. Nadalje je priredio svoj koncerat profesor naše muzičke akademije »Ćiril Ličar«, koji je kao uvijek izbio iz klavira toliko zvučnosti i snage, da su posjetioci bili i opet zadivljeni poradi vještine, kojom g. Ličar prebira po tipkama klavira. Treba još spomenuti i to, da je 16. ožujka na Intimnoj večeri glazbenog zavoda na programu »Šuma Stridorova« od Ivane Brlić-Mažuranićeve, kojoj je glazbu napisao dr. Božidar Širola.

U velikoj nedjelji bio je interes publike svraćen od najveće česti crkvenoj i duhovnoj muzici, pa je zagrebačka publika kao svake godine tako i u ovoj godini prisustvovala u velikom broju pjevanju Jeremijinih tužaljki u prvostolnoj crkvi.

ŠPORT I SOKOLSTVO.

Međunarodne ski-utakmice i ski-kongres u Pragu održan je od 4. do 7. veljače uz sudjelovanje mnogobrojnih delegata i vozača iz Češke, Jugoslavije, Norveške, Švedske, Francuske, Austrije, Njemačke, Finske, Rumunjske, Italije. VII. međunarodni ski-kongres otvoren je u gradskog vijećnici pozdravom gradonačelnika Praga dra. Bakse, a na to su kroz tri dana slijedile sjednice i raspravljanja o raznim međunarodnim i tehničkim pitanjima za ski-šport. Prvi međunarodni kongres održan je u Kristianiji, a kasnije su održani kongresi u Stockholmu, Münchenu i Bernu. Među raznim zaključcima bilo je prihvaćeno, da se imade zamoliti Internacionalni Olimpijski komitet, da se u program olimpijskih

igara uzmu i zimske sportske vježbe, što je i prihvaćeno, te će se za naredne olimpijade god. 1924. u Parizu prirediti i velike zimske olimpijske igre u Pirinejima. Jugoslavija je ovaj put prvi puta nastupila na tom međunarodnom kongresu sa nekoliko delegata i vozača, a zastupnikom za Jugoslaviju je izabran predsjednik zimskosportskog jugoslavenskog saveza sveučilišni profesor dr. Fr. Jesenko iz Ljubljane, gdje je i sjedište Jugoslavenskog zimsko-športskog Saveza. Uz njega je izbaran u odbor i g. Badjura, poznati slovenski turista i propagator ski sporta u Sloveniji.

Ovogodišnje zimske priredbe. Jugoslavenski zimski sportski Savez priredio je ove sezone razne sportske utakmice po Sloveniji, koje nisu osobito uspjele, jer nije bila ove zime osobita sezona. Priređene su utakmice u brzom i umjetnom sklizanju, utakmice na ski i s ručnim saonicama, kod kojih su sudjelovali samo Slovenci, jer u Hrvatskoj skoro nije bilo ni leda ni snijega.

U Češkoj je održan u veljači veliki VII. medjunarodni ski-kongres u Pragu, na kojem su medju drugim narodima bili zastupani i jugoslavenski zimsko-sportski savez. Tom su prilikom bile priređene velike međunarodne utakmice na 50 i 17 klm. vožnje sa ski u Krkonošima u Novom Svijetu. Prvi su bili Norvežani i Finci, a iza njih najbolji Nijemci i Česi. I Jugoslaveni su sudjelovali no razmjerno sa slabim rezultatima, jer naši ljudi naravno nemaju takove spreme i prilike za vježbanje. Zanimljiv je bio tom prilikom izlet za školsku mladež sa skijama u Krkonoše, koji je bio priređen u počast međunarodnog kongresa. Iz okolišnih mjesta prikupilo se do dvije tisuće mladića i djevojaka sa skijama pod vodstvom svojih učitelja i profesora. Na izlet su pošli posebnim vozom, koji je bio lijepo iskićen zelenilom i narodnim barjacima, željeznička direkcija poslala je same dobre vagone, a omladina ponijela je sobom hranu za cijeli dan, koji je sprovela u najljepšem raspoloženju. Za mladež su bile priređene posebne utakmice za ustrajnu vožnju i skokove, te su postignuti prilični rezultati.

U Poljskoj je bila iza toga priređena II. međunarodna utakmica u Zakopanima u Karpatima, koja je vrlo lijepo uspjela. Poljaci se osobito ljepo ističu u skokovima, ali nisu tako jaki u ustrajnoj vožnji kao na pr. Česi. Kako je malo prije toga bila međunarodna utakmica u Češkoj i skoro istodobno međunarodna utakmica u Francuskoj, nije u Zakopane došao nikakav reprezentant tuđine osim iz Ugarske, koji su i postigli dobre uspjehe. Naši jugoslavenski sportiste bili su lanjske godine u Zakopanima na I. međunarodnoj utakmici, no ove godine nisu mogli sudjelovati, jer su bili u Češkoj. Još se ove zime obdržavala jedna velika međunarodna utakmica sa skijama i to u Pirinejima na Francuskoj strani u Luchon-Superbagneres blizu Lourda. Sudjelovali su: Francuzi, Švedi, Švicari, Česi, Poljaci i Španjolci. Napose je sudjelovala i vojska od svih tih naroda, te se u svemu istakla kao najbolja Švedska i Češka, a u skokovima Poljska.

Laka atletika. Cross-Country. Prvenstvo srednjih i visokih škola u Zagrebu. Dne 11. ožujka održano je Cross-Country u Maksimirskom perivoju sa Haškovog igrališta na 3.000 i 5.000 m, kod kojeg je sudjelovalo do tridesetak srednjoškolaca i 13 visokoškolaca. Na start stupilo je šest srednjoškolskih zavoda, od kojih je došlo na cilj pet društava. Kao prva momčad placirala se srednja tehnička škola, kao druga I. realna gimnazija, a kao treća preparandija, kao četvrta III. realna gimnazija, a kao četvrta I. gimnazija. Među visokim školama došla je kao prva momčad Univerza, a druga Tehnika. Među pojedincima se osobito istakao kod srednjoškolaca Ferković, a kod višeškolaca Schneller. Vremena polučena za trke bila su dosta povoljna unatoč slabog terena poslije kiše. Naredna Contry-trčanja bit će priređena u svibnju, a priređuje ih Hašk u okviru svojih jubilarnih utakmica za proslavu 20 godišnjice opstanka svoga kluba.

Športske anegdote. Čitamo u Zagrebačkom »Športskom Listu« ovaj zanimljivi športski događaj. Lanjske godine u jednom matchu Engleskog kluba bilo je vrijeme vrlo maglovito. Sudac je stajao u sredini igrališta i vidio je jedva golne vratnice. No kako su igrale dvije momčadi, jedna jaka a druga slaba, to se je igralo samo na jedan goal. Vratar jačih, koji je bio bez posla, nije vidio, što se zbiva kod protivnika. Magla se prostrla, a sudac prekine igru. Zaboravilo se avizirati osamljenoga vratara o prekidu igre. Malo kasnije su se igrači već svlačili i tu im padne u oči, da među njima nema vratara. Tražili su ga i našli na goalu kao pravog čuvara svog svetišta, u strahu, da ne bi neprijateljska lopta ušla u goal. Dapače, kad ga je jedan od njegovih igrača tražio, on mu je diktirao, da čuva dobro svoje mjesto, te je pripravan raširio ruke, da dočeka neprijateljsku loptu.

AMATERSTVO.

FILATELIJA.

Naše nove marke. Izašla je nova serija maraka s likom kralja Aleksandra na mjesto kralja Petra. Tako je izašla marka od jednog dinara u smeđoj boji, kao dosadanja marka od deset dinara, koje više nema u prometu. Dalje je izašla marka po 15 dinara u svjetloljubičastoj boji kao dosadanje marke od 15 para, koje će izaći iz prometa, jer ne odgovaraju sadanjoj frankaturi. Dalje su izašle marke po 20 dinara u zelenoj boji od dosadanjih četiri dinara, koje izilaze također iz prometa. Još su na redu nove znamke po 5 i 30 dinara, koje su već stigle u Beograd, no još nisu stavljene u promet. Marke su načinjene u New-Yorku kao i dosadanje u poduzeću Bank-note Companie, a izašle su na boljem papiru, bolje gumirane i dobro zupčane. Nove marke su kao i sadanje Aleksandrove, te imadu sve također lik kralja Aleksandra i novi napis: Kraljevina, namjesto: Kraljevstvo.

Nove znamke su izašle u ovoj nakladi: po 1 dinar 50 milijuna komada, po 5 dinara 2 milijuna i tri stotina hiljada, po 8 dinara 4 milijuna, po 20 dinara 2 milijuna pet sto hiljada, po 30 dinara jedan milijuna komada. I od sadanjih maraka učinjene su neke naknadne narudžbe. Međutim se već pomišlja na novu seriju naših maraka, koje će izaći s likom kralja i kraljice, te prikazima najljepših krajeva iz cijele Jugoslavije, a izaći će u obliku bivših invalidskih maraka.

Jedna velika filatelistička zbirka. Godine 1917. umro je u Lausanni glasoviti sabirač maraka Galliera ili kako se on u filatelističkim krugovima nazivao Arnold Ferrari. Bio je porijetlom iz Genue no živio je u Parizu i u njemačkim zemljama, te je bio u rodu s prvim vladajućim kućama Europe. Njegova majka, sestrična vojvode od Orleansa poklonila je za austrijsko poslanstvo svoju palaču u Parizu u Rue de Varrene, gdje je Ferrari pridržao nekoliko prostorija, u kojima je prikupio svoju zbirku maraka i novaca, a te su zbirke bile među prvima na svijetu. Da prikupi razne znamke, proputovao je cijelu Evropu, te je na taj način sakupio

upravo ogroman materijal. Svoju veliku zbirku ostavio je poštanskom državnom muzeju u Berlinu, a to je opet jedan od najvećih i najkompletnijih na svijetu. Ujedno je ostavio neku određenu prilično veliku rentu, da se njegova zbirka može uzdržavati i nadopunjavati. Prije rata je bio odlučio, da će jedan dio svoje zbirke: Engleska i kolonije ostaviti velikom »British Muzeju« u Londonu, te bi tako ostao u Engleskoj jedan unicum British Guiyane one cent. od god. 1856., koja je najveća i najskuplja marka na svijetu. Međutim se on osjećao Nijemcem, te je za rata promijenio svoju odluku i ostavio svoju cijelu zbirku Berlinu. Zbirka se imala zvati Arnoldovom zbirkom, te se imala nakon potpunog uređenja iza tri godine učiniti pristupnim općinstvu i filatelističkoj javnosti. Međutim je ta zbirka pala u okvir tražbina Francuske za ratne reparacije. Prema tome je Francuska odlučila, da se ta zbirka ne ima izručiti Njemačkoj, nego na dražbi prodati, a stanoviti dio od utržene svote zadržati u ime ratne reparacije. Na taj način je ta zbirka došla na javnu dražbu, te je prodana za više milijuna franaka, i time je nestalo jedne od najvećih zbirki cijeloga svijeta. U toj su se zbirci nalazile skoro sve evropejske države u kompletnim zbirkama. Dalje skoro sve marke u rabljenom i nerabljenom obliku, pače i u četvercima, nizovima i cijelim arcima. Bilo je tu najmanjih razlika u zupčanju, u varijacijama boja i papira. Sve su najveće rijetkosti bile zastupane u najljepšim primjercima. Svaka je država bila složena u više debelih albuma i još posebnih mapa, a svaki opet album složen u posebnom dobro zatvorenom kovčegu, koji su bili zatvoreni u čvrstim željeznim od vatre sigurnim ormarima u nekoliko soba. Da je Ferrari mogao sakupiti takovu zbirku, bilo je moguće samo na taj način, da je svoj cijeli život i svoj veliki imutak utrošio na sabiranje maraka, a mogao je tim lakše uspjeti, jer je prije 30 godina lako mogao i na jeftiniji način doći do mnogo vrsti i razne količine maraka, što danas više nije moguće prikupiti ni za najveće svote.

NOVE KNJIGE.

O. Andrije Kačića Miošića: Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Ovih će dana izaći u nakladi Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora Kačićev Razgovor u izboru za škole. Knjiga ima predgovor o životu i radu Kačićevu, a od pjesama ušle su u knjigu one, u kojima će se čitači sresti s najpoznatijim licima i događajima iz povijesti južnih Slavena. Knjiga će dobro doći svima učenicima, a napose u onim razredima, gdje se uči Kačić. Nijedne kuće ne bi smjelo biti bez te knjige. Naručuje se kod Društva srednjoškolskih profesora, Zagreb, Medulićeva ul. 33.

Pravopisni rječnik s pravopisnim pravilima. Drugo popravljeno i popunjeno izdanje. Priredio dr. Milovan Gavazzi. Tisak i naklada St. Kugli. Ovo je izdanje priređeno prema prvom izdanju iz g. 1906., uklonjeni su nedostaci, koji su se u tom izdanju još nalazili, pa i dosta zališnih riječi, dok je s druge strane rječnik upotpunjen novim riječima, izričajima i frazama. I pravopisna su pravila prvog izdanja proširena. Knjiga je namijenjena koliko omladini toliko i široj publici, koliko književnicima toliko i novinarima, te uopće svima kojima se rad kreće na području jezika — a i onima, koji uče naš jezik. U njem su izložena sva pravila za pisanje i izgovor, a onda dolazi sam rječnik alfabetskim redom.

Gobineau: Preporod u Italiji (Renesansa). Primili smo II. i posljednju knjigu ovog velebnog djela, što je s više ilustracija izašlo među redovitim izdanjima »Narodne knjižnice«. U ovom su djelu prikazani pape: Julije II. i Leon X., pa glavni junak onoga vremena — Michelangelo. Gobineau-ova knjiga spada među najbolje i najljepše, što je napisano o renesansi, tom najznamenitijem, najveselijem, ali i najgroznijem razdoblju svjetske povijesti. Ova je knjiga znanost i umjetnost u isti mah, pa se preporuča sama po sebi. Cijena ovom II.-gom dijelu D 13.—, vezano D 18.—. Obje knjige zajedno (cijelo djelo) stoji D 25.—, vez. D 33.—. Pretplata na »Narodnu knjižnicu« D 50.—. Adresa: »Narodna Knjižnica«, Zagreb, Vojnička ulica 13.

ZABAVA i ŠALA

S. Š.

ZAGONETKE.

I. Pitalice.

1. Zelena sam, trava nisam, žuta jesam, vosak nisam i rep imam, a pas nisam. (Priopćio O. E., Zagreb).
2. Dva se starca preko vatre pljuju, jedan drugog ne čuju.
3. Bijesna kočka usred gore laje, kadgod lane, drveta nestane.
4. Naš vojvoda vodu pije, a nad njim se barjak vije.

II. Zagonetni natpis.

Albin Rupčić, Varaždin.

Knjigoveži donese neka gospođica roman, da ga uveže i otisne natpis na koricama a uzato i njezino ime i prezime malim slovima. Medjutim, kad je posao dovršio, pokaže uvez gospođici, koja opazi na koricama samo svoje ime i prezime velikim slovima

ELICA
PRALJAK

Na pitanje, zašto je to učinjeno, reče joj knjigoveža, da imena romana nije ni trebalo otisnuti, jer se to ime nalazi upravo u slovima njezina imena i prezimena. Koji je to roman bio?

III. Latinska zagonetka.

Priopćio Adolf W e i s s, Osijek.

ra ra ra
es et in
ram ram ram
i i

Valjano čitano daje latinsku kršćansku sentenciju.

IV. Brojčanke.

121 va 5634 va 421 va 734 va.
? 12 ije 3421 56 ijel.

V. Logogrif.

Milenko P e u r a č a, Bjelovar.

Sa 5 je staro časno ime
Sa 6 — crtaču lako crtat njime!

Ispravi!

U broju 6./7. potkrala se mala no odlučna griješka u »L a b i r i n t u«, gdje treba da bude o t v o r (vrata) s l i j e v a s l o g u vi, koji je u drugom hodniku idući zdesna nalijevo.

Odgonetke zagonetaka br. 5.:

I. Zagonetna posjetnica: I s p e c i p a r e c i.

II. Premetaljke: 1. Tko je lud, ne budi mu drug.
2. Zlato se u vatri kuša.

III. Računarka: Sastat će se sva šestorica svakoga š e z d e s e t o g a dana (najmanji zajednički mnogokratnik brojeva 1, 2, 3, 4, 5 i 6!).

IV. Konjićev skok: Veni, vidi, vici!

Odgonetači zagonetaka iz br. 5.:

Brolich Jelka, Osijek: Sve — Vouk F. V., Zagreb: I, II, IV — Drakulić Miron, Brod n. S.: I, II, III, IV — Gamulin Ante, Split: I, IV. — Praunsperger Božidar, Zagreb: IV — Simić pl. Hella, Zagreb: II (2), IV — Kahler Jeronim, Batina: I, II, III — Rupčić Albin, Varaždin: I, II, IV — Deletiš Ivan, Sarajevo: I, III, IV — Knešaurek Oto, Sarajevo: I, II, (1), IV — Klein Vladimir, Zagreb: Sve — Matić-Moster Lavica, Zagreb: I, IV — Došen Vlatka, Gospić: II (2), III, IV — Sommer Milan, Zagreb: I, II — Tocauer Emil, Sisak: Sve — Canić René, Zagreb: I, II, IV — Vidović Božo, Zagreb: I, II (2), IV — Jovanović Rajko, Sarajevo: I, II, IV — Hertmann Ivan, Zagreb: Sve — Babić Rudolf, Čakovac: I, II, IV — Rukavina Marica i Majerić Nada, Gospić: Sve — Mehmedagić H. Ali Osman, Vukovar: Sve — Špiranec M., Zagreb: Sve — Šojat Pero, Senj: I, II (2), IV — Šepec Viktor, Zagreb: I, II, IV — Weisz Šandor, Osijek: Sve — Kogoj Josip, Zagreb: I, II, IV — Velimirović Staniša, Sarajevo: I, IV — Smolković Berislav: I, II, IV — Viđen Mustafa, Sarajevo: Sve — Then Dragutin, Požega: I, II, IV — Kamhi Josef, Sarajevo: I, II (1), IV — Šepić Branko, Senj: IV — Biljan Vjekoslav, Zagreb: II (2), IV — Drucker Leo, Zagreb: Sve — Podnar Ivan, Ogulin: Sve — Filipović Milivoj, Zagreb: Sve — Fürst Egon, Zagreb: I, II, IV — Pilić Simeon, Brod n. S.: I, II, IV — Grubor Đorđe, Požega: I, II, IV — Reich Andrija, Osijek: I, II, IV — Zbornik Franjo, Zemun: III — Imbri Dragutin, Zagreb: IV — Dabinović B., Osijek: I, II, IV — Pinto Leon, Sarajevo: Sve — Žuković M., Križevci: II, IV — Sobota I., Križevci: I, II, IV — Slavić J., Zagreb: I, II, IV — Präger Andrija, Zagreb: III — Mica i Branka, Gospić: I, II, IV — Madirazza Tonko, Split: IV — Habeković Mirko, Sisak: I, II (2), IV — Rivosecchi Stella, Senj: Sve — Glavaš Nikola, Osijek: II, IV — Subotić Josip, Vinkovci: Sve — Šiprak Ivica, Bjelovar: II (2), IV — Beck Slavko, Vinkovci: Sve — Gauza Milivojka, Split: I, II, IV — Alinčić Vaso, Zagreb: II — Gršković Branimir, Zagreb: I, II, IV — Grünberg Branko, Zagreb: Sve — Križekar Zlatica, Karlovac: II, IV — Krivačić Pavao, Zagreb: I, II, IV — Herzl Josip, Zemun: I, II, IV — Filipović Franjo, Zemun: I, II, IV — Krpić-Močilar Zvonimir, Zagreb: I, II, IV — Nešković Milorad, Zemun: I, II, IV — Pollak Fedor, Zagreb: Sve —

(Nastavit će se.)

Odgonetačima. U posljednje vrijeme šalju odgonetači uredništvu pisma bez marke. Upozorujemo, da uredništvo nefrankiranih listova ne prima.

F. R., Zagreb. Vaše je pismo, kako ste valjda i sami vidjeli, prekasno stiglo. Nadam se međutim, da nije nikakova nesreća.

J. F., Split. Vaša pripovijest »Ribari« nema nikakove književne vrijednosti. Fabula posve obična, nezanimljiva, jezik tvrd, na mjestima i loš. Sve je zajedno dospjelo u koš.

E. Toksansky, O. Ne znam, što ste htjeli reći Vašom pjesmom.

L. B., Vinkovci. Vaše su pjesme posve slabe. Okanite se toga posla.

Slavonski Zmaj. Nije posve loše, ali nije za naš list. Pokušajte poslati uredništvu kojega dječjeg lista.

Jelka B., Koliko bih god želio, nije mi moguće, svakome saradniku napose odgovarati. Za to bismo trebali čitavi biro, a taj ne možemo držati. — Strpite se!

Dalmatinac, Split. Velite, da Vas već od mladosti neka sila vuče k poeziji. Ako nemate boljih pjesama od ove, koju ste meni poslali, onda se svim silama oduprite onoj sili.

Branimir L., Zagreb. Vi ste još mladi, pa morate još počekati, dok Vam radovi sazriju za štampu. Sve u svoje vrijeme.

J. Josipović, Zagreb. I vaša bi kajkavska pjesma pristajala bolje u koji drugi list. Vi ćete razumjeti, da moramo u prvom redu štampati pjesmice, koje imadu kakovu etičku ili bar estetsku podlogu. U Vašoj pjesmi toga nema. — Kažu li kajkavci z a m u s a n ili z a m a z a n ; t o m e ili t o m ?

E. D., Bos. Brod. Vrlo bih Vam rado pomagao, ali ne ide. Pjesma Vam je vrlo slaba.

K. S., Osijek. Nije za naš list.

Selim M. J. U prijevodima smo vrlo zbirljivi, a narodna je pjesma već poznata.

J., Bjelovar. Pjesma mora imati već u svojem obliku i svoju glazbu. Ta se očituje u pravilnosti stihova, u srokovima i svoj njezinoj opremi. Vaša pjesma toga nema. Kušajte misli zaodjeti zbilja pjesničkim ruhom, ako osjećate u sebi pjesnički polet.

Tihomil. Još nije za štampu.